

AHMET RASİM

ŞEHİR MEKTUPLARI

Anonim Şehir Mektupları

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=69428419

Şehir Mektupları:

ISBN 978-605-121-969-1

Аннотация

Ahmet Rasim'e yazar kimliğini kazandıran en nadide eserlerinden: Şehir Mektupları... Ahmet Rasim, Osmanlı'nın son dönemlerinde herhangi bir topluluğa bağlı kalmaksızın şiir, tiyatro, hikâye, roman başta olmak üzere birçok edebî türden eser vermiş başarılı yazarlarımızdan. Şehir Mektupları eserinde Ahmet Rasim, İstanbul'a ait gözlemlerini çok canlı ve sık sık ironiye başvuran üslubuyla anlatmaktadır. Eserde İstanbul insanının ruhunu, yaşayış biçimini, eğlence mekânlarını, ev içlerini, gündelik hayatını zengin bir dille aksettirmiş âdeta İstanbul'un bütünüyle nabzı tutulmuş diyebiliriz. İstanbul'a vâkıf olmak mı istiyorsunuz? Şehir Mektupları'nın her bir parçası size bunları veriyor. Yaz geldi mi insan, şehrimizi boydan boya kuşatan ve her biri ayrı ayrı bir eşsiz bahar ülkesini andıran gezinti yerlerine gitmek hevesinden de kendini alamıyor. Mesela Boğaz'ın Hisarlar'dan ötede ne kadar semti, mahallesi varsa hiç olmazsa bir gece kalmak; adaları sırasıyla gezmek, Kadıköy'den başlayarak Kalamış, Fener, Kızıltoprak, Göztepe, Erenköy, Maltepe, kartal tarafına doğru uzanmak, benim gibi havalı kimselere hemen hemen yaşamının bir şartıymış gibi geliyor...

Содержание

1	4
2	7
3	10
4	15
5	20
6	26
7	30
8	33
9	38
10	43
11	46
12	49
13	53
14	56
15	62
16	66
Конец ознакомительного фрагмента.	70

Ahmet Rasim

Şehir Mektupları

1

Ne dersiniz? Baharın uğurlu günleri, birbirini kovalayan yağmurlarla tabii canlılık ve güzelliğini kaybederek sümbülleri perişan, yanakları solgun, ağlamış bir kız oğlan kız güzelliğini andırdı. Her sabah, gül dalında şebnem araştırarak mazmun¹ yenileme hasreti çeken şairlerimiz, galiba her seher sicim gibi düşen yağmura tutularak bu ilham giderici kırbacın tesiriyle bütün bütün dilsiz oldular. Bu sene zavallı bülbül dinleyemedim, taze bir gül koklayamadım, diye üzüntü çeken şairin birine sonbahar mevsimini tavsiye ettim.

Bahar, fâni ömrünün kalanını Adalar'da² geçirmek üzere o gönül açıcı yerlere çekilmiş gibi oralarda taze ve canlı duruyor. Sanki çimenler yeniden bitiyor zannedilecek derecede yeşermiş, çamlar yeni yapraklanmış görünüyor. Bu mevsimin tabiatı icabı mı nedendir, ne kadar bulutlu, yağmurlu olursa olsun yine seviliyor. Denizdeki dalgalar, en şiddetli sağanaklara hedef

¹ Mazmun: Bir mısrada, beyitte, cümlede, şiirde, parçada, sözde gizlenen anlam, çağrışımlar yaptıran sanatlı söz, deyiş.

² Adalar: İstanbul'a yakın, bugün bie ilçe teşkil eden dört ada: Büyükkada, Heybeli, Kınalı, Burgaz.

olduğu hâlde, büyüyemiyor. O sert rüzgârlar üşütemiyor. Güneş gittikçe ısıtıyor. Akşamları gün batışı, sabahları gün doğuşu manzaralarında yine tertemiz bir hoşluk var. Eğer baharın bir kısmını yaza devreden yağmurlar dinip de bir ikinci bahara erişecek olursak size bir ikinci bahar makalesi yazar, zavallı şairleri teselli edecek bazı dostça hatırlatmalarda bulunurum.

Boğaziçi'nde oturanlar, Şirket-i Hayriye'nin³ seferleri artıracığı yerde, fazla gelir sağlamak için bilet fiyatlarını artırmaya kalkışacağı haberinden pek ziyade endişe etmektedirler. Bu sene pek çok ev kiraya verilemediği gibi eğer bu türlü bir teşebbüs de olursa gelecek sene için daha kötü bir düşüş olacağı meydandadır.

Bakırköy Belediye Bahçesi, gösterilen fevkalade himmetlerden olacak, epeyce donanmış. Mesela kırmızı kına çiçekleriyle, şebboyarla, türlü türlü otlarla tarhlar yapılmış. İnsanın gözüne en ziyade çarpar, bir şey varsa o da akasya ve ona benzer ağaçların sarışın yaprak açmalarıdır. Bir söylenişe göre, arazi tamamıyla kireçli olduğu için, ağaçlar, serpilme gücünden mahrum kalmış. Bir söylentiye göre de dikilen ağaçlar başka cinsten imiş. İnsan bahçeye girdi mi, yerden akseden kırmızı renk ile yukarıdan vuran sarı rengin karışığı içinde kalarak kavuniçine benzer bir gelgeç manzaraya dönüyor. Işık – tayfi incelemeye meraklı bulunanlar, burayı ziyaret ederlerse faydalanmış olurlar.

³ Şirket-i Hayriye:1850- 1944 yılları arasında, İstanbul şehir hatlarının bazı kesimlerinde vapur işleten bir Türk anonim ortaklığı

Yenibahçe’yi⁴ unutmayalım. Bu sene, o taraflar da oldukça şen. O civarın bütün ahalisi oralara yayılarak akşamları gezinti yapmaktadır.

“Dalları bastı kiraz!”ı şimdilik “Çiğ bal!” bastırdı. Evlerde başı dinç oturmak, çocuk uyutmak, hasta oyalamak, biraz sohbet etmek, yürek çarpıntısına uğramadan bir saat geçirmek kabil değil. Tablayı başına alan, sokak taşından kendini verdi mi, çin çin öttürüyor. Bir ses ki kaza eseri olarak Opera Fransez (Opéra Française) de öitse, binanın akustik⁵ fennine uygunluğu dolayısıyla, oradakilerin kulak zarları patlar ve sağır yetiştirmek için bir alet icat edildiğine bütün Avrupa’yı inandırır. Herifler direniyor, inat ediyorlar; rica bile edilse kulaklarına girmiyor. Biz göçmen arabalarına “görünür kaza” derken bir de başımıza “görünmez kaza” çıktı. Bakalım, vişne biraz ucuzlasın, ondan neler çekeceğiz?

⁴ Yenibahçe: İstanbul’da bugünkü Vatan Caddesi ile Surlar ve Malta arasına düşen bir semt. Ahmed Rasim’in anlattığı zamanda, orada bir kuru vardı; çayırılıkta koç güreşleri ve başka şenlikler yaptırılırdı.

⁵ Akustik: Ses tertibatı, işitme düzeni.

2

Boğaziçi, yer yer, mesirelerini açıyor. Sefa günleri yine geldi. Baharın kalan kısmı, yaz başlangıcı ile birleşerek ne pek terletici ne de üşütücü esen yellerle, o zarif girintinin kıyılarını ve tepelerini tazeliğe kaplamış. İnsan, derhâl bir kayığa veya sandala atlayarak gün batarken tepeden tepeye akseden renk oyunlarını, sahilden sahile vuran renkli dalgaları seyretmeye hevesleniyor. Bakış, her yanı dolaşp durdukça, o daracık yerde toplanan benzersiz tabii güzelliklere hayran kaldıkça, zevk ve şenliğin buraları terk edeceğine inanamıyor. Bana kalırsa Haliç, yalnız bir Sadâbâd'ıyla⁶ buralara karşı övünemez. Göksu⁷, manzaraca, ondan aşağı kalır mı? Akşamları süzüle süzüle vadiye sokulan sandallar, sağda solda dinlenerek gün batarken Küçükusu önüne çıktıkları zaman, suların coşkun akışındaki hüznü ilhamlar, Kâğıthane dönüşünde bulunur, görülür manzaralardan değildir. Gönül oralarda geceleme, ertesi sabahı görmek istiyor. Gece, yıldızlı örtüsünü semaya yayar yaymaz hatıra, yorulmuş zihinlere ferahlıktan ve şenlikten ibaret bir sevinç hissi geliyor; terlemiş alınlara rahat ve huzur verecek rüzgârlar temas ediyor.

⁶ Sa'd-âbâd: Haliç'in ucundaki kıyının kuzeydoğusunu kaplayan Kâğıthane semtine, Lâle Devri'nde verilen ad. Bu semti Haliç'e Kâğıthane deresi bağladığı gibi Göksu ile Küçükusu'yu da Göksu deresi bağlamaktadır.

⁷ Göksu: Boğaz'ın Anadolu kıyısındaki Küçükusu'nun arkasında, deresi, çayırılığı ve buralarda yapılan eğlenceleri ile ünlü bir gezinti yeri...

Göksu, gölgeler içinde kaldığı zaman, batan güneşin son ışıkları, o hafif karanlık içinde ayrı bir akis güzelliği meydana getiriyor. Sulara doğru eğilen yaprakların uçları, toprağa doğru inen dalların her yanı karararak renk zıtlıkları ortaya çıkıyor. O zaman, ta içerilerden ağır ağır gelen, gittikçe hafifleşen uzak bir gürültü, bir vakit oralarda aksedip kalan neşeli seslerin geri döndüğünü hatırlatıyor. Sanki hatıra, zayıf bir ses hâline gelmiş gibi boyuna tekrarlanarak, gönül âlemlerine mahsus garip bir hüznün duyuluyor, insan, ağlamaya bahane ararken, seviniyor. Sandal ilerledikçe gölgeler koyulaşıyor. Bir yere geliniyor ki oradan öteye geçilmiyor. Uzun, karanlık, titreşimli, derin bir koridoru andıran bir boşluk, iç burukluğu veren bir ıssızlık, gitmemize mâni oluyor, işte Göksu'nun son şairane manzarası.

Gece, oradan çıkılmaya gelmez. Yuvada barınan kuşlar, sanki insanların orada bulunuşundan hoşlanıyorlarmış gibi ara sıra o yıldızlı semaya, sessizce akan suya baka baka ötüşüyorlar. Uçuş yok, yalnız ilahi, tabii bir nağme havalarda uçuşuyor, bir yerde duramayıp yine yuvaya dönüyor. Ayın doğuşu, mehtap töreni ayrı ayrı makamda ötüşlerle icra ediliyor. Beliren yıldızlar; kesik, tesirsiz ziyalarla, oralara esmer gölgeler yağdırıyor.

Ben böyle seyre değer şeylere tesadüf edeceğimi bildiğim için, bu mevsimi oralarda geçiririm. Dün, yine orada idim. Gece, kıyısında düşünceye dalmış olarak sona erdi.

İşte, Göksu'daki duyuşlarımı size yazdım. Gecedен bahsetmem dolayısıyla, bir aralık hatırıma geldi. Bir imtihanda, talebelerden birine:

“Gece hayvanlarını say!” derler.

Biçare öğrenci, canının pek ziyade yangınlığından mı nedendir, derhâl taşlayarak:

“Sivrisinek, tahta biti, tatarcık, pire!” diye söylenir.

Nasıl, sizde henüz bu sevimli mahluklardan şikâyet yok mu?

Ben, “Dalları bastı kiraz!”ı “Çiğ bal!” bastırdı derken şimdi bu yadigâr⁸ çiftleşti. “Kuru kaymaklı, vişneli dondurmam!” diye gece gündüz, sokak sokak dolaşanları ne yapalım? Zavallı talebe, bunları saymayı unutmuş olmalıdır. Eğer sayardı, belki tam not alırdı.

Allah bilir ya, artık yağmurların ardı alındı gibi. Fakat gözümüz yılmış, havada bir bulut parçası görür görmez, işkilleniyoruz. Bakırköy’den aldığım haberlerde, yağmur Belediye Bahçesi’nde epeyce feyiz ve bereket meydana getirmiş. Hele bilhassa, yapılan havuzu doldurmuş.

⁸ Yadigâr: (burada) “Baş belası” anlamındadır.

3

Misafirlik, her vakit iyi değildir. Fakat ne çare! Yaz geldi mi insan, şehrimizi boydan boya kuşatan ve her biri ayrı ayrı bir eşsiz bahar ülkesini andıran gezinti yerlerine gitmek hevesinden de kendini alamıyor. Mesela Boğaz'ın, Hisarlar'dan⁹ ötede ne kadar semti, mahallesi varsa hiç olmazsa birer gece kalmak; Adalar'ı sırasıyla gezmek, Kadıköy'den başlayarak Kalamış, Fener, Kızıltoprak, Göztepe, Erenköy, Maltepe, Kartal¹⁰ taraflarına doğru uzanmak, benim gibi havalı kimselere hemen hemen yaşamının bir şartıymış gibi geliyor. Bu gezip dolaşmalar sırasında ahbaplardan birine rastlayarak onda kalmak zaruret hâline geliyor. Yalnız bu gibi hâllerde dikkat edilmesi gereken bir şey varsa o da her ihtimale karşı, ihtiyatlı davranmak ve o yerin hava durumu ile topoğrafyasını hakkıyla öğrenmektir. Eğer bu türlü bir tedbire uymayacak olursanız çok defa rahatsız olursunuz.

Geçen gün, sevdiğim dostlarımdan biri ile Köprü'ye kadar geldik. Dostum, yeleğinin cebinden saatini çıkararak:

“Vapura yirmi dakika var, bana müsaade et.” deyince:

“Vay! Boğaziçi'ne mi?”

Aldırmaz bir tavırla cevap vererek:

⁹ Hisarlar: Boğaziçi'nde birbirlerine karşı kıyılardan bakan Rumeli ve Anadolu hisarları.

¹⁰ Kadıköy tarafının, Marmara kıyısı boyunca, başlıca semtleri.

“Erenköy tarafına.”

“Bu sene orada mısınız?”

“Hayır, misafirlige gidiyorum. Bu gece orada kalacagim, çoluk  ocuk da beraber.”

“Pekâlâ, Allah’a ısmarladık.”

Ayrıldık. Ertesi sabah, matbaaya erken geldiğim için, kimseyi bulamadım. Köprü üstündeki gazinolardan birine gidip bir nargile tellendirmek istedim. Birinci gazinoyu geçtim. İkincisine oturmak istedim. Ta Ada kahvesine kadar gittim. Haydarpaşa vapuru da geldi. Merak bu ya, “Kimler var?” diye çıkanları seyrederken sözünü ettiğim dostum çıkmasın mı... Beni gördü. İkimizde bir hayret! Biçare arkadaşıml, kızamıĝa uĝramıĝ gibi cilk kızıl. Kızı, geceden beri ettiĝi feryatlara doyamamıĝ, h l  hi kirmaya bahane arıyor. O da kıpkırmızı. İkisi de habire kaşınıyor. Derhâl hatırlarını sordum. Birdenbire dedi ki:

“Senin mekteplinin, sivrisinekle tahtakurusunu gece hayvanlarından (!) saymakta hakkı varmıĝ. Bize sabaha kadar horon teptirdiler. Uyumak deĝil, durmak bile kabil deĝil.”

İşte karpuz, işte kabuĝu, işte deniz hamamları! Yüzme fenninde ustalığı olanlar hazırlansınlar. Bize bir uĝraşma daha  ıktı. Köylerde, denize devam edenler ilk bakışta belli olur. Bilmem, hiç dikkat ettiniz mi? Ekseriya baştta alafranga bir takke, keten gömlek, burmalı, ucu topuzlu da boyun baĝı, açık renk bir ceket, belde jimnastik tokalarını andırır bir kemer, dar, hafif bir pantolon, renkli çorap, şık terlik azmanlarından bir iskarpin, bir elde kayışla baĝlı hamam takımı, bir elde

de sarımtırak kumaşlı bir şemsiye. Buna bir de gözlük ilave ederseniz, denize alafranga dalcılardan birini görmüş olursunuz. Bunlar hamamda nargile içmezler, çokça oturmazlar; bir sigara yakıp söndürdükten sonra, ufacık donu çekerek havlu ile ter kurutmak bahanesiyle gezindikten sonra merdivenin altından curp! diye denizin dibine atılırlar. Kulaçlama, köpekleme, sırt üzeri, balıklama, yan çaprazı, dalma, yarama, tarama tarzlarında yüzerek, çıktıktan sonra başlarına birer maşrapa tatlı su dökerek giyinip evlerine giderler. Dejöne (dejeuner) midir, dine (dîner) midir nedir, o türlü yemeği yerler. Ufak bir uykuya yatarlar. Kıyafet değiştirerek işlerinin başına giderler. Bu intizam, fena değil. Bu hâl, sabah akşam aynı saatte olur ki hesapça yedi defa giyinmek, sekiz defa soyunmak icap ediyor. Bir şey değil! Yalnız, benim işime gelmez. Gazeteciler, bu fıkrayı görürlerse sevineceklerdir. Çünkü, kendilerine epeyce sermaye çıkar. Tıp yazıcıları çarçabuk kaleme sarılarak: “Hıfz-ı sıhhat istihmâm fil bahr”¹¹ diye makaleler yazmaya hazırlanacaklar. Bizimkiler de; “Kurtarma”, “Boğulma” başlıklarıyla birkaç fıkra yazarız diye günlük vakaları kızıştıracaklardır.

Ben yüzme bilmediğim için, ekseriya, Kalamış sahillerini severim. İsterseniz denizin ortasına kadar gidin, sular belden yukarıya çıkmaz. Hem, biraz da sıcak olur. Fener de ondan aşağı kalmıyor. Bakırköy hamamlarında da bu kolaylık vardır. Köprüye hiç söz yok. Yalnız, ne zaman girsem altındaki

¹¹ A. Rasim’in uydurduğu Arapça bir cümle: “Sağlığı korumak, deniz hamamlarında yıkanmakla olur.”

döşemenin, korkunç bir gürültü ile hamamın gövdesinden koparak Haliç'e doğru yüzmeye başlayacağı korkusu aklıma gelir.

Geçen sene, Rıhtım Şirketi'nin seyyar hamamlar yapacağı söyleniyordu. Denize ait faydalı icatlardan olan böyle bir binanın şehrimizde dahi olması gerekir. Eğer şirket bu teşebbüsünü hayırlısıyla başarırsa haylice kazanır sanırım.

Bu türlü hamamlarda hatırı sayılır komedyalar oluyor. Yüzme bilmeyenleri korkutmak, denize itmek, su serpmek eski âdetlerdendir.

Geçen pazar, Köprü deniz hamamında bulunuyordum. Tanımadığım, kuruntulu bir zat, soyunmuş olarak yanıma geldi. Gözümde gözlük olması dolayısıyla beni doktor zannetmiş. Birdenbire dedi ki:

“Doktor bey! Denize aç mı, tok mu, yoksa ikisinin ortası mı girmeli?”

Kendimi hiç bozmadan tabiplere mahsus vakar ile dedim ki:
“Şimdi ne hâldesiniz?”

“Aç!”

“Öyle ise durmayın, girin.”

Ben cümlemi bitirir bitirmez suyun ortasında bir şey patladı. Meğer o kuruntulu yüzücü, fikrince, aç girmek taraflısı imiş. Ben söyler söylemez, gönülden inanarak kendini kapıp hamamın ortasına fırlattı. Fıkrayı arkadaşlardan birine anlattığım zaman, dostum dedi ki:

“Ya o zat, hamam yapma zamanını sorsaydı ne cevap

verecektin?”

Dedim ki:

“Bundan kolayı mı var! Ne zaman vaktin olursa o zaman, derdim.” Bunun üzerine, epeyce gülüştük. Şimdi hatırıma geldi, sivrisineklerden incinmiş olan dostuma, keşke deniz hamamını tavsiye edeydim. Dediklerine göre, deniz suyu cilt kabarmalarına çok iyi geliyormuş.

Denizden bahsediyoruz ya, bir hocanın zekâ inceliğini hatırladım. Talebenin biri sorar:

“Hoca Efendi, boğulanlar niye denizin üzerine çıkıyorlar?”

Hoca, bunun hikmetini birdenbire akıl edemez. Fakat o zeki öğrenciye inandırıcı bir cevap vermek zorunda bulunduğu için der ki:

“Çocuklar görsünler de ibret alsınlar diye.”

4

Alafranga geçinen arkadaşlardan biri, geçenlerde, “Malumat”ın¹² bir bahsi unutmakta olduğunu söyleyince çarçabuk sordum:

“O bahis hangi bahistir?”

“İspor.”

“İspor mu? İspor ne demektir?”

“İspor İngilizce bir kelimedir ki bizde koşu, yarış, müsabaka, güreş ve buna benzer eğlence ve oyunların hepsini içine alır. Hatta, deniz ve kara avcılıkları da bunun içindedir.”

Ben tafsilatı aldım ya, bu eksiği gidermek ve tamamlamak için, rast geldiğim, duyduğum şeyleri birer birer yazarak size mektup göndermeye karar verdim. Fakat, ne garip tesadüf! Arkadaşımla havanın sıcaklığından, akşamın serinliğinden bahsede bahsede, Şişli'nin Maslak ve Zincirlikuyu¹³ taraflarına giden caddesinden yürüyorduk, öteden, bir dumandır söktü. Süratte göz kamaştırıcı şimşeği andıran, bir cin arabası görünmeye başladı. Sokaklarımızda alabildiğine gezen, garip hayvanlara ve insanlara bile ağzı açık saldıran köpeklerden

¹² Malumat: 1895'ten itibaren Baba Tâhir'in çıkardığı, tanınmış bir gazete. Uzun bir süre haftalık, bir aralık da günlük olarak çıkmıştır. A.Rasi, “Şehir Mektupları” kitabındaki yazılarının çoğunu, ilkin bu gazetede yayımladı.

¹³ Maslak: İstanbul'da Şişli kazasından Boğaziçi'ne inen yol üzerinde bir gezinti, dinlenme yeri. Zincirlikuyu: Şişli'ye bağlı semtlerden biri.

birkaçı da ardını bırakmıyordu. Bu geliş öyle hır çıkarıcı gelişlerden değildi, önde bir tekerlek, o tekerleğin çemberine teğet çekilen çizgi istikametine doğru eğilmiş bir vücut, ondan ötede yine bir tekerlek durmadan hareket ediyordu.

Bu alet binicisinin, yaklaştıkça yüz hatları, kıyafeti, tavrı, hâli apaçık belirliyordu. Uzunca, sarışın, kadınların bergamudi¹⁴ dedikleri rengin daha açık tonunda. Başında bu âleme mahsus olan damalı kasket, sırtında limoni, keten ve önü âdeta yeleklerin yanlarını kapayacak derecede düğmeli bir ceket, ham ipekten yapılmış bir gömlek var. Takma yakalı, püskül boyun bağı, omuzları geniş, pazusu ve kürek kemiği, adaleleri kuvvetli. Beline bir kuşak dolamış, bir ucu kuşağa, öbürü bismark renkli¹⁵ kısa pantolonunun cebine dalmış gümüş veya nikelden bir zincir. Ayaklarında, dizine kadar örten hafif kahverengi bir çorap ile alafranga çarık vardı.

Terlemiş. Akşamın kararsız rüzgârı, velosipedle¹⁶ önünde döne döne havlayan kayış bacakların kaldırdıkları tozu, durmadan yüzüne iade ediyordu. Çehresi kir içinde, koltuklarının altı akciğer ve karaciğerlerine doğru bir nemli zemin hâlinde idi. “İspor!” diye söylendim. Binici, bize gururlu bir bakışla bakarak yanımızdan hızla geçti. Bir göz açıp kapayıncaya kadar uzaklaşacak diye onu seyrederken, kasırgaya

¹⁴ Bergamudi: Turuncgillerden bir meyve olan “bergamud” un renginde, sarımsı pembe.

¹⁵ Bismark rengi: Koyu kahverengiye çalar bir renk.

¹⁶ Velosiped (velocipede): Bisiklet.

tutulmuşçasına, birkaç defa döner gibi oldu. Nazarımız değmiş olmalı ki biçare, edinmiş olduğu süratin verdiği kuvvetle devrilerek alet bir tarafa, kendi de hendeğin yanına yuvarlandı. Bu hâle acınır, değil mi? Fakat ben, gülmekten yanına gidemedim. Arkadaşım, o Frenklere mahsus tavıryla yaklaşarak Fransızca, kazanın neden ileri geldiğini sordu. Makinenin çivisi mi düşmüş, tekerleği mi eğrilmiş, velhasıl bir şey olmuş. Geçmiş olsun, dedik. Meğer, vaka bununla savuşmuyormuş. İşin daha dehşetlisi varmış. Makineyi kucaklayıp götürmeli imiş. Doğrusu, ya! Yorgunluğun, düşmenin üzerine bu, yenir yutulur şey değil.

Artık, böyle bir vakaya tesadüf edildikten sonra, ne konuşulur? Arkadaşım, bu aletin Avrupa'da meydan verdiği eğlenceler hakkında tafsilata girişmişti. Aman ya Rabbi! Velosiped deyip de geçmeyiniz. Maddi faydalarından başka, sanayide de tatbik edilmiş. Mesela hırsızlık, takip, kızları, karıları işfalde çok işe yarıyormuş. Hamdolsun, üçüncü noktaya temas eden olaylardan birini biz de şehrimizde gördük, işittik. Beyoğlu'nda, geçenlerde baş göstermiş olan ve bir velosiped binicisi ile zenginlerden birinin kızının Büyükdere'ye¹⁷ gidişlerini tasvir eden malum hikâye bu velosipedin son icatlarındanadır.

Bu aletin mesirelerde yaptığı tesir, ilk garabetini büsbütün artırıyor. Çok kere gençler, bizim kızak kayarken “turna katarı” dediğimiz tarzda dizilerek, öncünün gösterdiği vaziyeti izleyip gelişigüzel bir geçit resmi yapıyorlar. Arada bir yarışma

¹⁷ Büyükdere: Boğaz'ın Rumeli yakasındaki uzak semtlerden biri.

dizisi teşkil ederek baştan öttürülen düdükle birlikte ayaklarını oynatıyor ve istenen yere kadar gidip dönüyorlar. Tabur talimleri gibi ikişer dörder oluyorlar. Muntazam bir hareketle, tekerleri gözeterek sıra sıra koşup duruyorlar. Bunda yalnız bir eksik taraf var ki o da “sağdan geri”ler pek çabuk yapılamıyor. Tornistan mıdır, tornhayt (turn right)¹⁸ mıdır nedir? Geriye dönüş hareketi asla yok. İcat edildiği yer, gelişmiş memleketlerin en birincilerinden olduğu için, “geriye dönüş”e delalet edecek belirtilerin hepsi yok edilmiş imiş!

İki ayaklı, iki tekerlekli olan bu gezici mahlukları gördükçe, “Haftalık Malumat”ın seyyar yazıcısı hatırıma geliyor. Geçenlerde yazdığı bir “mektupta”, sinir illetine tutulduğu için, sürekli gezip dolaşma içinde bulunduğunu bildiriyordu. Sorup öğrendiğime göre velosiped, asap düzelmesine, deniz hamamlarından daha fazla hizmet ediyormuş. Bizim yazıcı için bunun kadar iyi, bundan daha lezzetli bir ilaç olamaz. Bir tane alsın. Zaten tabanları, yaya gitme ve hareket yorgunluklarına alışkın; bir taraftan gezer, hastalığın zorladığı şeylere uymuş olur, bir taraftan da kendisini tedavi eder. İkinci olarak her aybaşı vereceği potin parasından kurtulur. Üçüncüsü ise her yere vakti vaktine yetişir. Hele dördüncü olarak Malumat’ın seyyar yazıcısı velosipetlidir, diye gazetesine şöhret aldırır.

Sanırım ki bu velosiped merakı bizim müvezzilere de sirayet edecek. Eski müvezziler ihtiyar, hâlsiz; koşamaz, bağıramazlar. Biraz gençleri de eskileri taklide mecbur

¹⁸ Turn right: (İngilizce) Sağa geriye! demektir. Denizcilik ve trafik terimidir.

olduklarından, gazete satarak geçinen birtakım çığırkan çocuklara yetişememektedirler. Benim fikrime kalırsa müvezzilerimiz, o baldırı çıplaklara rekabet için, mutlaka velosiped kullanmalıdırlar. Çünkü hem rahat hem de faydalı.

5

Üç günden beri göz ağrısı çekiyorum. Sanki gözlerime yakıcı bir madde dökülmüş gibi cayır cayır yanıyor, kaşınıyor, kanlanıyor, acıyor. Günden güne artan bu elem beni korkuttu. Sevdiğim, bilgisine güvendiğim bizim göz doktoruna müracaat ettim.

Göz hekimi, bir müddet muayeneden sonra dedi ki:

“Göz kapağının altında, içinde hatta bebeğin üzerinde bile yabancı maddeler var.”

“Yabancı maddeler mi?”

“Evet.”

“Fakat... Nasıl olur? Bu kadar yabancı madde benim gözüme girer de ben hissetmez miyim?”

“Acaba, matbaada şaka ederken mürekkep tozu filan dökmesinler.”

“Hayır, böyle bir vakayı hatırlamıyorum.”

“Bu hafta nerelere gittin?”

“Fener’e.”

“Ha! Sebebini bulduk. Araba piyasası, toz duman...”

“Evet hatırlıyorum, pek çok toz vardı. Bir hâlde ki yarım saat sonra gözümün görme derecesi azaldı idi. Hatta yirmi otuz adım ötede bulunanları görmek kabil değildi. Toz, şeffafımsı bir perde gibi yerden semaya doğru kalkmıştı.

Hekim gözlerimi yıkadı, temizledi. Asitborikli su verdi. Nasıl

kullanılacağını gösterdi. Gözlerimde ufak tefek yaralarda oluşan iltihap bulunduğu için, vapurdumanı gözlük kullanmamı tavsiye etti. Gözlüğü aldık, taktık. Aman efendim! Ne bela şey imiş! Kendimi, akşamüzeri köprüden geçiyorum zannettim. Tuhaf bir karanlık, düşeceğim diye korkuyorum. Aynaya baktım, garip bir şekil almışım. Dahası var. Ta burnumun üzerinde bir ağır yük. Terledikçe ortalık kararıyor. Durmadan silmeli. Daima temizlik işleriyle uğraşmalı, vesselam.”

Göz hekimi gözlük dediği zaman, nasılsa, “tek gözlük” hakkında fikrini sordum. Bana:

“Gözler, her zaman, denk kuvvette değildir. Hangisinin görüşü zayıf ise, ona göre numaralı taş cam verilir. Tek gözlük, esasında, iktisat için yapılmış ise de excentricite (eksantrisite) yani hoppalık ile züppelik arasındaki alışkanlıkları şıklık avadanlığı arasına katıvermiştir. Çift gözlük alınarak birine adi cam konsa daha iyi olur.” dedi.

Gözlük üzerine, az komik şeyler yapılmış değildir. Hakkında icat edilen hikâyeler veya olagelen gülünç şeyler pek çoktur.

Büyüklerden biri, gözlük heveslisi imiş. Kendisi gayet titiz, kibirli, azametli öfkeli olduğu için hizmetçileri ve adamları korkarlar imiş. Bir gün, evin içinde bir kıyamet kopar. Harem selamlık¹⁹ karmakarışık. Herkes efendinin gözlüğünü arıyor. Ayvaz²⁰ at uşağı, bahçıvan bahçede. Büyük kâhya, küçük kâhya,

¹⁹ Harem, selamlık: Büyük konaklarda kadın ve erkeklere ayrılan yerler.

²⁰ Ayvaz: Mutfak ve yemek hizmeti gören uşak.

kahveci, ibrikdar²¹ sofa ile selamlık odalarında. Aşçı, yamakları, kilerci, ayvaz mutfak ile müştemilatında.²² İspir²³ ile arabacı, çocukları arabalarla faytonda. Dadı, bacı, taya kadın²⁴, harem sofa ve odalarında. Halayıklar²⁵ efendinin yatak, yemek, çamaşır, tuvalet hanelerinde. Hanımefendi, kızları elleri böğründe. Efendi hem haremdede, hem selamlıkta arama ile meşgul.

Bir velvele, bir azar, bir haşlama, bir ılık, bir ağlama, bir homurdanma, bir mırıltı, bir korku hükmünü sürdürmekte. Ayvaz sapsarı, kâhya endişeli, arabacı şaşkın, aşçı hayrette. Dadı, bacı gözlüğe lanet okuyor. Halayıklar: “Şeytan aldı götürdü, çalamadan getirdi.” tarzında geri getirme niyazları ediyorlar, iblise söven sövene.

Bu hâl hayli zaman sürer, ev halkı da yorgunluktan nefes almak için birer yer bulurlar. O aralık, baş kâhya huzuruna çıkar. İlkönce, telaş ile ne yapıp ne edeceğini şaşırılmış imiş. Bir aralık kendini toplayıp da efendisinin yüzüne bakınca ne görse beğenirsiniz?

Gözlük efendinin alnında duruyor! Fakat efendi, yine ter ter tepiniyor; gözlük bulunmazsa, hepsini kovacağını söylüyor. Khya, sözünü bilir takımından olduğu için, efendiyi körlük ile suçlamak istemez; onun tehditlerine karşı:

²¹ İbrikdar: Eskiden misafirlere ibrikle su döken kimse.

²² Müştemilat: Büyük bir binaya ek ve gerekli olan küçük binalar.

²³ İspir: At uşadı.

²⁴ Taya: Dadı.

²⁵ Halayık: Cariye.

“Merak etmeyin efendim, buluruz. Şimdilik alınızdaki gözlük ile vakit geçiştirin de biz de ötekini ararız!” diye cevap vererek efendinin hiddetini yener.

Her neyse! Bize bir Fener’e gitmek kesemizi boşalttırdı; ama, gözlerimizi doldurdu. Vücutça hissettiğim ağırlara gelince kaldırımların bozukluğu dolayısıyla belim epeyce incinmiş; tenim hamam istiyor, gözlerim ağırlıklı, başım beynim uğultular içinde. Elbisemi sormayın, yaka ile öbür kısımları asıl rengini kaybetmiş. Yeleğin düğme bölümleri başka, koltuk ve yan tarafa gelen yerleri yine başka. Kalıkçıdan utandım. Herif, süpürge ile fesimi süpürüp de şak! şak! eline vurdukça, un çuvalı gibi tozuyordu. Âdeta ağarmış. Bir masraf daha!

Fener’in eğlencesi, söylendiği kadar, pek hoş değil. İnsan, arabalara uyup da boyuna gezecek olursa baş dönmesi illetine uğrayacak. Orası sanki araba sirki imiş gibi durmadan dönüyorlar. Ama ne arabalar! Çekçeklerden²⁶ tutun da paraşol,²⁷ bağ arabası, fayton, brik,²⁸ kupa,²⁹ lando,³⁰ yarım lando, tek atlı, çift atlıların hepsinden birer tane var. Atların rengi de çeşit çeşit: Kır bakla, demir kır, al, siyah, karışık, benekli, beneksiz, abraş,³¹ bilmem daha neler!

²⁶ Çekçek: Dört tekerlekli el arabası.

²⁷ Paraşol (paraçol): Tek atlı, üstü kapalı, dört tekerlekli, yanları açık araba.

²⁸ Brik: Tek atlı, iki tekerlekli, oturulacak yerleri yanlarında olan araba.

²⁹ Kupa: Her tarafı kapalı, dört tekerlekli ve iki yanda pencereleri olan araba.

³⁰ Lando: Çift körüklü, dört tekerlekli, büyük araba.

³¹ Abraş: Alaca benekli.

O gezinti yerinde ara sıra merkep binicileri bile görülyor.

Tuvalet, burada iki şık gösteriyor. Kadınlar, ya bildiğimiz gibi çarşafly, yaşmakly³² veyahut yeldirmeli.³³ Çarşaflylarla yaşmaklyların çoğu arabalarda. Yeldirmeliler paraşollarda, bağ arabalarında. Fakat inceliği seven bakışlar daha çok sadelikten hoşlandığı için, ikinci kısım daha bir üstünlük kazanıyor. Mesela dolma, helva tabakları ve yenecek şeyler istif edilmiş olan sepet tertemiz bir hâlde arabanın en arkasına yerleştirilmiştir. Onun üzerinde mama dadı, onun üzerinde beyaz dadı, onun üzerinde bey, küçük beyden sonra küçük hanım, ondan sonra çatık çehrelî büyük valide ile küçük anne yer almış bulunuyorlar. Arabacıyı sormayın: Kelle tıraşly, üzerinde on tel püsküllü, kalıpsız, eski fes. Gerdan, surat bakır gibi. Sarışın bıyık, cılız mavi göz, buruşuk alın. Gerdandan sonra kırmızıly bir mintan, yelek gibi beyaz düğmeli. Belde yine kırmızı kuşak, sarı ile siyah arasında bir potur. Çorapsız ayaklara geçmiş, altı kerpiçeli³⁴, yarım kunduralar. Elde kamçı, dudakları habire “cık, cık!” ediyor.

Konuşabildiğini ispat etmek için de: Varda! Destur! diyor. Araba da şık: Uzunca bir kerevet. Tavanı kubbemsi, beyaz örtülü, örtünün yanları püsküllü.

İçerisi şiltelerle, kar gibi çarşaf ve yastıklarla döşeli. Yürürken

³² Yaşmak: Eskiden kadınların giydikleri ve ferace adı verilen manto ile beraber başlarına örttüikleri tül. Yalnız gözleri açıktta bırakan bu tülün uçları boyuna dolanırdı.

³³ Yeldirme: Eskiden, kadınların yazlık mantolarına verilen isim. Yeldirme ile yaşma kullanılmaz, başörtüsü kullanılırdı.

³⁴ Kerpiçe (karpiçe): Ayakkabı çivisi, kabara.

gıcırıyor. Koştu mu, içindekilerde yerinde durmak kabil değil. Üzerinde bir zıplama. Sesler gayet titrek, arada bir çığlık: Küçük bey, dilini ısırılmış, ağlıyor. Mama dadı şeker veriyor. Beyaz dadı gözyaşlarını siliyor. Büyük anne meraklanıyor; küçük anne, sussun diye çil kuruş sıkıştırıyor. Ablası: “Sus, ayıptır!” diye azarlıyor. Biçare sepet, şangırtı içinde, sallanıp duruyor. Şimdi, Fener’e gider misiniz? İşte, size bir mesire!

6

Köprü ile Kadıköy arasındaki mesafenin kaç mil olduğunu bilmiyordum. Ben, köyüme gidip gelen vapurların tam bir meşakkatle, konakları aşı aşı, yarım saatten önce varamadıklarını gördükçe şaşırıyordum. Her ne kadar Kadıköy vapurları gazetelerin dilinde hantallığı gösteren özel işaret ve alametlerden ise de bunda mübalağa olduğunu sanıyordum. Geçen gün, bir münasebetle, yine o vapurlardan birinde bulunuyordum. Vapur hareket ettikten bir iki dakika sonra, bir velvele koptu. Küpeşte³⁵ ye koşan koşana. Herkeste bir korku. Ne var diye, ben de seğirttim. Bakışlar, öteden beriye, dolu yelken gelen bir mavnaya dikilmiş, duruyor. “Aman, çarpışma olacak!” diyen diyene. Üstü başı oldukça temiz bir zata dedim ki: “Çarpışmadan bizim için ne tehlike var ki bu kadar korkuyorsunuz?”

Adamcağız dikkatle yüzüme baktı, dedi ki:

“Nasıl yok! Geçenlerde bunlardan biri vapurun çarkını hurdahaş etmiş.”

Meğer, korkan sadece halk değilmiş. Kaptan da endişeli duruyordu. Başu, eli bir tarafta. Var kuvvetiyle “Turn right! (tornrayt), stop her! (stoper)³⁶” diye bağıırıyordu. Her ne hâl ise,

³⁵ Küpeşte: Gemilerin güvertesini çepeçevre çeviren parmaklık.

³⁶ Turn right! sağa kır; stop her! (durdurun!) anlamında, İngilizce denizcilik terimleri.

kazayı, tehlikeyi atlattık. Yerlerimize oturduk. Artık, çarpışma üzerine açılan sohbetlerin haddi hesabı yok. Fakat içlerinde, tuhafça bir zat dedi ki:

“Dikkat ettiniz mi?”

“Ne gibi?”

“Aman, dikkat ettiniz mi?”

“Hayır.”

“Bir daha dikkat edin. Kaptan tornrayt deyince makinelerden yukarıya doğru kesik kesik bir ‘Aman!’ sedası geliyor.

Full speed (fulspiyd)³⁷ dedi mi, bu ‘aman’lar biraz (Biraz mı ya!) hissedilecek derecede bir süratle tekrarlanıyor. İskeleye yanaştığımız zaman kaptan fazla acımaktan ‘İstop!’ dedi mi, bir ‘Ooh!’ sedasıdır çıkıyor.”

Bu tarif çok yaman bir ustalık ve bütün tafsilatıyla yapıldığı için, epeyce gülüştük. Köye varışımıza yakın, gözüme, deniz üzerinde bir rıhtım başlangıcı göründü:

“Bu nedir?” diye sorduğumda, “Liman ağzıdır.” dediler.

“Neye yarayacak?” diye sordum.

“Tamamlanırsa buraya yanaşacak vapurları ve öbür deniz vasıtalarını lodosun hücumlarından kurtaracak.” denildi. Fakat, bir yıldan beri ancak iki metrelik bir yer inşa edildiğini de eklediler.

İdare-i Mahsusa³⁸ ile Şirket-i Hayriye arasındaki uzlaşmazlık

³⁷ Full speed! (tam yol!) Denizcilik terimi.

³⁸ İdare-i Mahsusa: O zaman İstanbul şehir hatlarının bir kısmı ile bazı memleket sularında vapur işleten başka bir şirket.

pek çok olsa gerek. Bu iki idare aralarında anlaşamadığından olmalıdır ki birbirinin iskelelerine uğramıyorlar. Mesela Kadıköy'den Sarıyer'e³⁹ gidecek olan bir zat, Köprü'ye inip oradan Şirket-i Hayriye vapurlarına bindikten sonra gidiyor. Acaba bu iki idare, bu yolda bir müzakere etseler de belirli saatlerde Boğaziçi'ne, Kadıköy ve Adalar'a ve Kadıköy ile Adalar'dan Boğaziçi'ne birkaç posta işletseler olamaz mı? Böyle bir tedbirin ortaya koyacağı faydaları sayıp dökmeye lüzum yoktur sanırım.

Kadıköy, büyüdükçe büyüyor. Birkaç sene içinde Haydarpaşa ile birleştiği gibi Zühdüpaşa Mahallesi'ne, Kızıltoprak'a doğru da kol atıyor. Fakat, şose namına bir şey yoktur, denilse yeridir. Hele, Haydarpaşa Rıhtımı hemen kalmamış denecek bir hâlde.

Rıhtım, kıyı şehirlerinin âdeta intizam ölçüsüdür. İstanbul rıhtımlarının şehrimize verdiği yeni manzara ne kadar hoş gidiyor. Fakat, Galata Rıhtımı boyunca yapılan salaşlar pek ziyade münasebetsiz. Çökme ve benzeri vakalar olmadan buraların titizlikle gözden geçirilmesi gerekir. Başka bir tuhaflık daha var: Her salaşın önünde güçlü kuvvetli birer garson. Herifler, ellerinde olsa gelip geçenlerin kollarından tutup zorla oturtacaklar.

“Buyurun!” “Beyim!” “Efendim!” “Mösyö!” “Kirye!” “Oriste!”⁴⁰ kelimeleri kulak patlatacak derecede şiddetli şiddetli aksediyor. Geçmek kabil değil, insan sıkılıyor. Bu garsonlar,

³⁹ Sarıyer: İstanbul'da boğazın Rumeli yakası semtlerinden birisi.

⁴⁰ Kirye: Bey, Oriste: “Buyurun!” anlamlarında Rumca hitaplar.

daha önce Gümrük önü kebabçılarında çalışmış takımdan olacaklar. Onlar da aynı tarzda, aynı ağızdadırlar. Gözlerini, sırasıyla, geçenlerin gözlerine dikerler. Elleriyle de lokantanın kapısını gösterirler. Girmeye teşebbüs eder etmez sizi bırakıp ikinci bir müşteriye asılırlar. Ben bu hâllerden tiksindiğim için, daima, Yeni Cami tarafını seçerim.

Sabahları, akşamüzerleri büyük caddelerde dalgın yürümek fena neticeler veriyor. Geçen gün yine rıhtıma gitmek üzere Bahçekapı önünden geçerken “Malumat!” diye kulağımın dibinde patlayan sestem ürkütüm. Birdenbire döndüğüm sırada, müthiş bir sağanağa tutuldum. Bu sene yağmurların çokluğu dolayısıyla ıslanmaya alışmış olduğumuzdan, ilk anda, yağmurun inmeye başladığını sanarak şemsiye açmaya davrandım ise de Terkos borucularının⁴¹ cömertliği karşısında olduğumu anlayınca lahavle çekip yola devam ettim.

⁴¹ Terkos: İstanbul’un Terkos gölünden alınma su şebekesi.

Lira, para denildi mi, zihnin gidişatı derhâl değişiyor. İnsan en tatlı düşüncesini birdenbire fikrinden kaydırarak vezne dairelerine, bankalara, köşe sarraflarına kadar girip çıkıyor. Alışverişte olan mutlak ehemmiyeti dolayısıyla paranın safa bahşeden tesiri, sınırları bir hoş şekilde gevşetiyor; borçlanma meseleleri birer birer gözüktüyor. Bildik sarrafların çehreleri, teker teker, ricacı bakışların önünden geçiyor. Matbaalardaki idare memurlarının iltifatlı yüzlerini görmeye bir hasret beliriyor, ödeme günlerinde, bir an evvel matbaadan çıkılıp da bize tahsis edilmiş olan o parayı cebe indirmek arzusu uyanıyor. Müdür bey veya efendiden bu husus sorulduğu zaman gayet tedbirlice verilen cevabın “evet” veya “hayır” gibi bir sonuç vereceği zamana kadar çekilen hafif, yürek oynatıcı ıstıraplar hatıra geliyor. Bazen idare memurunun verdiği kesik İngiliz liralarıyla Kremisler,⁴² silik mecdiye ve çeyrekler⁴³ yüzünden uğranılan zararlara, ziyanlara ehemmiyet verilmemek isteniliyor. Bu hâllerin hepsini sizin seyyar muharrir ile konuştuğumuz zaman tekrar ederiz de boynumuzu bükeriz.

Bizim yazarlık âleminde bu gibi vakalara pek ehemmiyet

⁴² Kremis: Avusturya altını.

⁴³ Mecdide ve çeyrek: Biri yirmi kuruşluk (beşte bir altın değerinde) öbürü beş kuruşluk gümüş para birimleri. (Bunların, çok kullanılmaktan dolayı silik ve altın veya gümüş miktarlarının eksilmesi olması gümüş ve altın değerlerini azaltıyor.)

verilmezse de mesele bodrum hesapları kadar mühim olduğundan bir daha, iyi yürekle, gözler önüne seriyorum.

Silik çeyrek mi, dedim? Bu türlü paraları sürmek için Şirket-i Hayriye ve İdare-i Mahsusa biletçilerinin gösterdikleri gayret bizim idare memurlarının gayretinden pek ziyade fazladır. Biraz söylenecek olsanız:

“Benim canım yok mu, ben de alıyorum.” diye insanın yüzüne sırtarıyorlar. Bu hesapça, hakları var. Fakat sürüm meydanı sadece şirketin, İdare-i Mahsusa'nın bilet yerleri değil ki. Her akşam, bu yüzden, çarşıda hırıltı, zırlıltı çıkıyor. İngiliz lirasının, Kremis'in kesikleri fena hâlde can yakıyor. Yüz yirmiye al, yüz sekiz buçuğa sarrafa değiştir. Bu da insafa sığmıyor.

Lira bahsi gariptir. Ansızın görünmesi insanı hayrette bırakır. Hatta bütün ömründe bir lirayı toplu olarak bir tek parça hâlinde görmüş ve bu türlü bir akçenin yalnız bir tane olduğuna inanmış olan yoksulun biri, arkadaşının avucunda bir başka liranın parladığını görünce adamakıllı bir telaşla:

“Aman birader, üç sene önce bu bende idi. Sana ne zaman geldi?” diye zariflik göstermeye çalışmıştır.

Biz de öyleyiz. İnşallah gezici yazarımızda böyle birkaç tanesi bulunur da alacağı bisiklet için ufak bir sermaye biriktiririz.

Gezici yazarımızın tavsiyesi hoşuma gitti. Bana, daha keskin bir gözlük alarak gezinmeyi tavsiye ediyor. Ben de acemiliği dolayısıyla, bineceği bisikletin alafranga borusunu ziyadece öttürmesini tavsiye ederim. Eğer öttürmezse epeyce hadise çıkarır.

Şehrimizde gözlük piyasası çok çeşitlidir. Mesela Verdu'dan⁴⁴ alınan bir gözlüğe otuz, Galata'dan alınan aynı bir gözlüğe yirmi beş, Köprübaşı'ndan Bahçekapı'dan alınana on beş, seyyar gözlükçülerden alınana on kuruş veriliyor. Aradaki sayı oranını görüyorsunuz ya, hep çeyrek. Meğer, gözlük almakta da mevki gözetmek gerekiyormuş! Eğer hekimin raporu varsa fiyat iki kat artıyor. Bunun için, haylice dikkat etmeli. Mesela Verdu'ya gitmekten ise, Köprü üzerindeki gazinolardan birinde oturup ufak camekanı ile gezinen tüccardan birinin gelişini beklemeli. Sıkı pazarlık ederseniz sekiz kuruşa kadar alırsınız.

⁴⁴ Verdu: Beyoğlu yakasında Tünel'in yukarı ucunda bir gözlükçi ve saatçi mağazası idi.

“Malumat”, akşamları rıhtımda, birahanelerde keyif çatan; salaşlarda sadesi zehir gibi acı, şekerlisi bulaşık suyu gibi mide bulandırıcı bir tek kahve ile gecelere kadar oturan sahil konuklarının keyfini kaçırdı. Akşamüzeri rıhtımda, oranın yadigârları (hafif kadınları) dolaşmaktadır. Bu piyasa oldukça mühimdir. İçlerinde, arabaya kurulmuş olarak bir kere geçişte avını elde edenlerle saatlerce yürüyüp etrafa sırtıp akşamı edenlere varıncaya kadar, hepsi rıhtımın su ve havasından faydalanmakta imişler.

Yadigâr dedim de “İkdam”ın⁴⁵ Avrupa’daki nüfus artışı hakkında yazdığı fıkrayı hatırladım. Paris’te, bu yadigârların epeyce mahsulü varmış. Meğer o meşhur şehirde doğanların yüzde yetmiş biri, gayrimeşru çocuklarmış. Bu hâlde, yirmi dokuzu sağlam kalıyor. Şehirde aşağı yukarı iki buçuk milyon nüfus varsa söylediğim mahsullerin kalabalığını düşünün! İnsana hayret geliyor. Arkadaşımız İkdam’ın “ibret” diye verdiği neticeye, biz de “Sürüsüne bereket!” diyebiliriz.

Galata, Galata! Bu yeri tarif edebilmek ne kadar güçtür. Döl bereketinin şehrimizde uğradığı çeşitlilik, çok defa, bu civarın korkunç tesirlerinden doğar. İffetli insanlar, oralarda, arabaya,

⁴⁵ İkdam: 5 Temmuz 1894’te Ahmet Cevdet tarafından çıkarılmış gündelik gazete. Meşrutiyet’ten sonra da çıkmaya devam eden ikdam, Abdülhamit Devri’nin iki mühim gazetesinden biridir.

tramvaya binip gitmekten başka bir doğru yol göremez. Polis, yirmi dört saatin yirmi dördünde de vukuat bekleyerek vazife görür. Ahlak bozukluğu adına ne kadar rezillik varsa her biri için orada numuneler bulunabilir.

Geçen gün, Amerika Tiyatrosu önünde, saatlerce seyredilip ibret alınacak bir vakaya rastladım. İşin ehemmiyetini kavramak için, önce, Galata sokaklarında esas geçimini külhanbeylikle sağlayan sefil kimseleri; ikinci olarak da “Küplü” denilen berbat meyhaneye devam edenlerden birini düşünün. Leh veya Avusturyalı olduğu anlaşılan iri boylu, kalınca bir ayyaş, sokağın ortasında duruyor.

Başında eski, yırtık silindir şapkalardan biri var. Bu şapka, lekeci dükkânların mosturaları⁴⁶ gibi rengârenk. Tam tepesinde, kâğıttan yapılmış bir bayrak dalgalanıp duruyor. Kır saçları uzamış. Kirli alnını, ensesini kaplamış. Burun mosmor, pürtük pürtük. Yüz kırmızı, şişkin. Gözler şaşkınlıkta da bu hâlde düşenlerde görülen tavırda, yani kapakları şiş, pınarları dolgun; bakışlarının yönü az değişmek üzere, daima birbirine zıt. Bıyık, sakal dudakların içe doğru çevrilmesinden dolayı bitişik. Gerdan katmer katmer, çıplak, örtüsüz olan sinesiyle beraber meydanda. Yırtık bir redingot,⁴⁷ yırtık bir pantolon, yırtık bir potin. Kollar daima sarkık, parmaklar kalın, pis. Endam öne, sağa, sola, arkaya meyilli. Ufak bir çarpmaya dayanamaz, nazik; ayağı takılır takılmaz düşer. Onun için alnında çizikler, yarıklar; yüzünde

⁴⁶ Mostura: Göstermelik numune.

⁴⁷ Redingot: Uzun etekli, ardı yırtmaçlı, çift sıra düğmeli tören ceketi.

ezinti nişaneleri var. Sırtındaki paltonun eteğine sicim ile koca bir gaz tenekesi takılı. Etrafını beyler almışlar: “Küp! Küüp!” diye bağıyorlar. Onlar bağırdıkça o da galiz küfürler ile karşılık veriyor. Nasıl, bu eğlenceyi beğendiniz mi? Galata’da oynanan, zararsız komedyâ parçalarındandır.

Bu sarhoş azmanlarının millî terbiye üzerindeki kötü tesirleri pek çoktur. Bunlar, gittikleri yerlerde, çirkin hareketleriyle nefret toplasalar bile ibret vermezler. Onun için, görmemek daha iyidir.

“Küplü”ye devam edenler, ara sıra gazinolara, kıraathanelere de girip dilenmektedirler. Kıyafet, tavır, hâl, bakış, duruş birdir. Yalnız içlerinden biri, sadaka verene, vermeyene bir eyvallah! çekerek çekiliyor.

Darülaceze’nin açılışından beri dilenciler arasına düşen kıran, bir müddet bizi rahatça gezmeye, konuşmaya kavuşturmuş iken bugünlerde yine huzursuz olmaktadır. Hatta geçenlerde kibar bir aileye mensup olduğu tavırlarından belli olan bir hanımefendiye, Köprü’de sipsivri bir dilenci yaklaşarak ta Köprü’nün ortasına varıncaya kadar rahatsız etti. Kadın, bozukluk olmadığından bahsederek gitmesini söyledi ise de kim dinler? Biçare sıkılır, bozulur. Herif, boyuna, omzu başında, elini uzatmış, sürekli söylenir. Bir hâl ki tarif edilmez. En son, bir çeyrek vererek başından savdı. Ben bu manzara ile meşgul iken beri taraftan, bir feryattır koptu. Kör bir dilenci kadın bağıyor. Memurlar, kendisini Darülaceze’ye götürmek için araba getirmişler. Kadın, “Gitmem!” diye haykırıyor, çırpınıyor,

etrafa saldırıyor. Manzara, büyük ibret verici. Hükûmet bir kişiyi dilencilik ayıbından, sefaletten kurtarmak için kendisine bir saadet yuvası hazırlamış, davet ediyor. Sefil kadın, bu nimeti nankörce tepiyor. “Dileneceğim!” diyor. Milletın sunduğu merhamete hakaret ediyor.

Bizde dilenciler ayrı bir sınıf teşkil ederler. Aralarında meczup, ahmak, budala, kör, topal, sarsak, titrek, sulu, ayyaş bulunduğu gibi “fukara-yı sâbirîn”⁴⁸ dediklerimizin biraz meydana çıkmışları da vardır:

Sebilciler,⁴⁹okuya okuya gezenler, santur,⁵⁰ ney, kaval, kemençe, keman, armonik,⁵¹saz çalanları bu takımdandır. Akşamları kaside⁵² ve manzumeler okuyarak bir yerde durmayanları, kendilerine daha çok acındırdıklarından ekseriya üstleri başları temizcedir. Fakat, evin en ziyade meşgul bulunduğu bir zamanda kapıyı çalarak rahatsız edenler sevilmiyorlar. Bunlar, arada sırada ayakkabı çalarak da iş görürler.

“İnayet ola! Çalış!” diyenlere: “Ben senden, nasihat istemedim, para istedim!” fıkrasına yaklaşanlar pek çoktur.

⁴⁸ Fukara-yı sâbirîn: Muhtaçlığını gizli tutarak herkese göstermeyen yoksullar.

⁴⁹ Sebilci: Sebilde hayır için su dağıtan kimse.

⁵⁰ Santur: Kanun gibi mâden telli bir çalgı.

⁵¹ Armonik (armonika): Herbirine üfledikçe ayrı ses çıkan delikli, küçük ağız çalgısı.

⁵² Kaside: Övgü veya yergi şiiri, (burada) dilencinin makamla okuduğu övücü veya hikmetli manzume.

Hatta, geçenlerde biri garip Şekilde “idare-i kelam”⁵³ etti. Para istediği kimse, “Allah versin!” deyince:

“Allah bana vereceđini, sana verdiđi paraya kismet etmiŐtir.” dedi. Bu tűrlű dilenci hikmetleri, ne kadar ahlak bozucudur...

Kűprűcűler,⁵⁴arada sırada, yine azıtıyorlar. Fakir olup da hatta verecek on parası bulunmayan, hâl ve kıyafetinden iffetli olduđu anlaŐılan kadınlara dil uzatıcı muamelede bulunuyorlar. Geçen gűn bir kűprűcűnűn, siyahi bir kadına sűylediđi sűz o kadar edepsizce idi ki insan ađzına almaktan utanır. Kűprű, hayır iŐlerinden biri olduđuna gűre, ancak parası olanların vermeleri yerinde bir borçtur. Fakat olmayanlar, hűkűmetin himmetiyle, parasız geçmelidirler.

⁵³ İdare-i keam: Hâle uygun laf etmek.

⁵⁴ Kűprűcű: Galata Kűprűsű’nden geçmek, uzun bir sűre, űcretli olmuŐtu. Bu parayı kesen memurlara Kűprűcű deniyordu.

9

Korkumdan, matbaaya gidemiyorum. Birkaç gün süren hastalığımдан ötürü, müdüre bir arzuhâl yolladım. Okur okumaz öfkeden ateş kesilmiş ve hemen yerinden kalkarak:

“Bundan büyük kabahat olamaz. Hasta olan mutlaka bir yaramazlık etmiştir. İnsan durup dururken keyifsizlenmez.” demiş. Karşısındaki:

“Efendim, soğuk almış, ne yapsın?” deyince daha da çok kızarak:

“Pencereleri kapayıp yatar idi. Hele o matbaaya gelsin de görür!” diye cevap vermiş. “Bir kere bu hâli düşünün, bir de benim korkumu! Ben çoktan iyi oldum, ama gidemiyorum ki. O Haftalık Malumat’ın seyyar yazarı da dayak meselesini yazmış. Artık pusulayı bütün bütün şaşırđım. Ne yapayım! Hiç başka çare yok. Köprü’de falan tesadüf edip şıkça bir temenna ile kusurumu gidermeye çalışmalıyım derken geçen gün karşı karşıya gelmeyelim mi? Benim yürekte çarpıntı, direktörde bir hayret!”

Tam bir vakar ile hitap ederek ve:

“Bugün mutlaka ‘mektubunu’ yaz, matbaaya yolla!” şeklinde emir vererek selamsız ayrıldı.

Bende bir sevinç! Durup durup, hani Kadıköy’e işleyen “beş numara”nın istop kumandasını alır almaz çıkardığı “Ooh, Ooh!” ünlemesini tekrar ediyorum. İyi ama ne yazmalı?

İnsan gariptir. Hissine en ziyade tesir eden şeyleri dimağında tekrar eder. Benim de dimağımda boyuna renk, renk sedaları dönüyor. Tabiri caizse, dimağım “renkli bir velvele” içinde bulunuyordu.

Bu tesirle yürürken Köprü'nün üzerinde bir kalabalık peydah oldu. Bir taraftan Ada, Kadıköy, Üsküdar vapurları; öbür yandan Anadolu, Rumeli kıyılarına işleyenler, iskelelerden topladıkları halkı boşaltıyorlarmış. Tam vakti! Hem de bundan daha uygun zaman olamaz. Şu renk kelimesini derinleştireyim dedim.

Gözlerim, birdenbire narçiçeği fesli, kahverengi pakolu, beyaz yelekli, Bismark pantolonlu, krem eldivenli, camgöbeğinin⁵⁵ koyusu, üstü laden⁵⁶ benekli boyun bağlı bir efendinin üstünde durdu. İskarpinleri ne renktedir, diye bakayım derken bir çift kolla, atlı bir araba engel oldu. İspir; kır bıyıklı, devetüyünün açığı kostümde “Varda!” deyip duruyor. Bir madam, fakat şık. Başındaki şapkaya bizim bahçenin çiçeklerini yığsanız yine de az gelir. Gülkurusu renginde kartopu gibi iki çiçek, arasından parlak, koyu eflatuni bir tüy ile iki tarafından al ebrulu⁵⁷ iki tüy daha. Şapka kenarının biraz yukarısında bir sıra vişneçürüğünü andırır, gelincik alına benzer leylaki çiçekler var. Beyazı çok, siyahı az bir tül. Ondan sonra galibardanın⁵⁸ açığı, bombeli, gerdan tarafından rüzgâr ile kabarık ceketimsi bir şey.

⁵⁵ Camgöbeği: Yeşile çalar mavi.

⁵⁶ Laden: Beyaz, pembe, sarımtrak bir süs bitkisi.

⁵⁷ Ebrulu: Dalga dalga renkli.

⁵⁸ Galibarda (Garibaldi): Mora yakın kırmızı.

Yenlerinde horoz ibiğinin açığı dentelalar, belde tokalı, siyah İngiliz kemeri, pişmiş ayva bir jüpon⁵⁹, ayaklarda bal rengi bir iskarpin.

Onun da ne türlü çorap giydiğini göreyim diye, baldırlarına doğru bakarken tüyler ürpertici bir feryat beni titretti. Küçük bir çocuk. Zavallı yavrunun minimini ayağı deliklerden birine girmiş. Denize düşeceğim korkusu ile tir tir titriyor.

Büyük annesi olacak, ihtiyar bir kadın, güvezimsi feraceli,⁶⁰mangal kapağı yaşmaklı, eski usulde yapılmış rugandan yarım potin, elinde tarçını bir şemsiye var. Derhâl koştum. Gürbüz bir çocuk. “Korkma oğlum!” falan diyerek kurtardım. Aldığım duanın haddi hesabı yok. Ben bu hizmeti bitirdiğim sırada, karşı taraftan da beş altı tanesi geçiyordu:

Aman ne çarşaf! İnsan seyretmeye doyamıyordu. Elektrik alevi, yanar döner, akşam güneşi, parlak нефти... Bu rengârenk latiflik, işve ve naz artıran sekişlerle geçip giderken bir ses daha peyda oldu. Kar gibi beyaz bir yeldirmeye bürünmüş olan bir siyah kadın, bir şeyler söylüyor. Dikkat ettim; şemsiyesinin ucu yine o deliklerden birine girip kırılmış. O kuzguni⁶¹ çehrenin üzerindeki parlak gözler, habire, dövecek bir adam arıyor.

Artık, o çarşafların rengini sormayın! Geçen yıldan kalma moda mahsulü olan kâh ördek başı, kâh kumru göğsü, kâh sincabi, kâh yanık al, menekşe moruyla karışık ipek dallı,

⁵⁹ Jüpon: İç eteklik.

⁶⁰ Güvezimsi ferace: Morumsu renkte üstlük.

⁶¹ Kuzguni: Simsiyah.

şeftali çiçeği rengi üzerine, serpik sırma rengini andırır işlemeli, modaya uyma derecesi, sahibi olan hanımın bu yadigâra rağbeti ölçüsüne uyarak: fes rengi, samani, fındıki, nohudi, mavi, tahinî, mor, lacivert, al, kanarya sarısı, zeytuni, şarabi, deniz rengi, şeker rengi, ekşi karadut, tozpembesi, bunların açığı, koyusu karmaşık olarak... Komik İngiliz'in "karnaval âlemi"ne benzetmekte haklı olduğu örtülü, açık binlerce vücut, gözümün önünden geçiyordu.

Arada, doru ata binmiş birisi; ak saçlı, bitkin bir ihtiyar; bakla kırığı, yağız, demir kırığı beygirler; boz bir merkep; alaca entarili biri; abraş⁶² bir hayvan; vapurdumanı gözlüklü bir sakat; maun⁶³ boyalı bir çerçeve; kırçıl bir gazete müvezzii; güvem⁶⁴ gözlü bir kız çocuğu; havai kâğıda sardığı paketini koltuğunda tutan bir ağa; lepiska, kumral, siyah saçlı madamalar; tirşeye⁶⁵ çalar renkte bir ser ve sandık; esmer, beyaz, siyah buğdayı, keşmirî⁶⁶ insanlar; pembe feraceli bir hanım. Velhasıl, renklerin derece derece çeşitlenişini gösteren bir panorama⁶⁷ ki bunu her yerde görmek nasip olmaz.

Köprü üzerindeki Rumeli ve Anadolu kıraathaneleri şu mevsimde o kadar serin oluyor ki insan saatlerce çıkmak istemiyor. Temizlik, bakım ve hizmet son derecede olduğundan,

⁶² Abraş: Alaca benekli.

⁶³ Maun: Kızıla çalar kahverengi.

⁶⁴ Güvem: Siyaha çalar, koyu yeşil.

⁶⁵ Tirşe: Yeşile çalar gökrenge karması.

⁶⁶ Keşmirî: Koyu esmer, Hintli rengi.

⁶⁷ Panorama: Genel görünüş.

şehrimizde bir benzerine rastlamak güççedir. Fakat eski köprü ile yeni köprüyü birbirine bağlayan geçitlerin merdiven yerleri, pek ziyade tehlikeli, demirleri kopmuş, kırılmış olduğundan insan, inerken biraz sendeleyecek olursa, denize yahut dubaların üzerine düşecek.

Beni “köprücü”lere kim haber vermiş? Gelip geçerken, birbirilerine gösteriyorlar. Tenkidimize kulak verilmiş ve tembih edilmiş olmalı ki bu günlerde o biçimsiz hâller görülmüyor. Hatta, para vermeyenlere bir kere hatırlatıyorlar. Galiba, bu hatırlatma da dalgınlıktan uyarmak için olsa gerek.

“**Baba Yaver’e**”⁶⁸ dediye.⁶⁹

Geçenlerde, aziz ahbablardan biri işkembe ve işkembecilere mahsus makale hakkında dolaşan bahislere dalarak Galata lokantalarının gündelik yemekleri üzerine tetkikler yapmaya başlamış ve bu konuda ele geçirdiği listeyi ben âcizlerine yollamış olmayla, ilişkide ve açıkça, midesine düşkün efendimizin huzurlarına, takdim kılındı.

— Çorba —

Kokulu işkembe çorbası

— Etliler ve Balıklar —

Paçavra haşlaması, kılıç kebabı, kalkan kebabı, şiş kebabı, süngü kebabı, çoban kebabı, keçi kebabı, orman kebabı, kuzu

⁶⁸ Baba Yaver: Ahmet Rasim’in, Şehir Mektupları’nda çok geçen, mizahlı manzumelerinde ve yazılarında kendisine “Baba Yaver-i şikem-perver” diye takıldığı, midesine düşkün ve obur diye takdim ettiği bir arkadaşı.

⁶⁹ Dediye: Fransızca “dediee: ithaf olunmuş”. Burada sadece, “ithaf” karşılığı.

başı, hafta başı, fileto pane, ben kül oldum yâne yâne, beyin tavası, ton ton havası, kuzu fırında, omlet dö jarden, kotlet dö eski saten, kızartma, sarartma, morartma, Okmeydanı mektupçusu bize bu kadar sarma, pantolon paçası, Kuşdili, Et Meydanı, Taş Kasap (hep bir hesap), yahni kapan, acemaşiran, Salma Tomruk.

— Sebzeler —

Semizotu bastı; aftos suratı astı, tramvay silkmesi, zeytinyağlı çınar dolması, Yeni Bahçe, Bostancı.

— Hamur işi —

Aside ma'kaside⁷⁰ mantarlı pilav, kantarlı çilav,⁷¹ Un Kapanı, altı kere altı, Asma Altı, Yel Değirmeni, Bulgurlu, pencere gözlemesi, segâh maya.

— Tatlılar —

Kaymaklı tulumba tatlısı, hortumun iki katlısı, balcı kızı (daha tatlı), dilber dudağı, saba buselik, sütlaç, ağzını aç.

⁷⁰ Aside makaside (kasideli aside): Yakıştırma bir isim. Aside, pekmeze un ve yağ katılarak yapılan bir tatlıdır.

⁷¹ Çilav: Haşlama piriç.

– Tencere dışında bulunanlardan: salata —

Limoncu küfesi, Balık Pazarı muhtırası, Sirkeci büfesi (kadehi kuruşa).

– Meyveler —

Top atan, Dekadan,⁷² adam aman ne derde? (ne sevdaya uğradı garip başım, ne derde!) şeftali sokağı, incir köyü, Fıstıklı, Fındıklı, Bağlar Başı, Narlı Kapı.

– İçkiler —

Ördek rakısı, pehlivan yakısı⁷³ (Hekimlerin tavsiyesine göre eczanelerden veriliyor.), züğürtler şampanyası, Terkos kumpanyası, vay – vaylı çay, Kızılırmak, Zincirlikuyu.

⁷² Dekadan: Aslında düşkün, inkıraz buları anlamlarına gelen bu söz, 19. yüzyıl sonu Fransız Sembolist şairlerine alaycı, küçültücü bir sıfat olarak takılmıştır.

⁷³ Pehlivan Yakısı: Çok sert bir yakı cinsi. Ancak pehlivanların dayanabileceği bir yakıcılıkta olduğu için bu adla anılır.

Taze Havadis:

Cinasa⁷⁴ ve cinas düşürmeye meyil ve arzuları ile tanınmış olan (Eskiler alaayim!) tacirlerinin, bundan böyle (Eskiler sataliim!) adıyla anonim bir şirket kurmaya karar verdikleri ve durumu İştayn, Mayer, Viktor, Tiring⁷⁵ mağazaları ile bütün yeni edebiyatçılara haber verdikleri işitilmiştir. Heveskârlar, sokağa çıkmayın!

Tribuna gazetesi, yazmış olduğu son bir makalede, İtalyalı meşhur filozof Viko'nun⁷⁶ yüksek bilgili nazariyelerinde, “terakkinin şekli” helezoni olmak üzere nitelemiş bulunması dolayısıyla, yeni edebiyatçılarımızın dahi o yola giderek; fakat daha gümüşü olmasına dikkat eyleyerek, bir şekil vücuda getirmeye çalıştıklarını belirtiyor.

“Derdine deva bulamayanlara!” başlığı ile gazetelere ilan veren doktor ile yarışmak üzere meşhur Kadıköylü Kambur

⁷⁴ Cinasa: Şekilce benzer, anlamca ayrı birden fazla kelimenin aynı beyit veya cümlede (kimi zaman kafiyeli olarak) kullanılması.

⁷⁵ İştayn, Mayer, Viktor, Tiring: Zamanın çok meşhur hazır elbise mağazaları.

⁷⁶ Viko (Jean Baptise Vico, 16688- 1744): “Yeni İlim ve Tarih Felsefesinin Esasları” adlı eseriyle tanınmış, İtalyan filozofu.

Terzi, matbaamıza gelerek eski akçe hesabıyla yüz dirheme⁷⁷ dinleyeceğini söylüyor. Ok Meydanı mektupçuları, hazır olun!

Eczanelerde “pehlivan yakısı”nın her isteyene verilemeyeceği ve öteki berikinin hekimlik işlere karışamayacağı hususunda hekimlerin ileriye sürdükleri düşüncenin sebeplerini aramaya kalkışan bir zat, sonunda, işin içinden çıkabilmiştir. Bilindiği gibi yiğit lakabı ile anılır!

Hazımsızlık, iştihatsızlık, kan kuvvetsizliği, kalp rahatsızlığı gibi hastalıkları (hayret edilecek bir süratle) yok eden “Fosfodin” adlı ilacın, zaman aşımı ile ihtiyarlayarak günde iki mil yol alabilmekte olduğu Eczahane-i Türkiyye’nin geçenlerde attığı perakende hesaplardan anlaşılmakta imiş.

Malum, nezlenin her iki cinsi de geçicidir. Rivayete bakılırsa geçmemesini isteyenler, Portakalis şurubundan içerlerse kanları tepelerine fırlatarak muvaffak oluyormuş. El uhdetü Ale’r – râvı.⁷⁸

Reji⁷⁹ idaresi, son zamanlarda, “Bafra” tütünleri hakkındaki tutumunu değiştirmiştir. Adı geçen idare, bu tütün paketlerinin yaldızı olduğu gibi kalmak ve yirmi beş gramdan beş gramı çıkarılıp azaltılmak şartıyla, her birini iki kuruşa satmaktadır. Tütün fiyatını indirmiyor, diye Reji’den şikâyet edenler gözlerini dört açsınlar!

⁷⁷ Dirhem: Eski gümüş para birimi.

⁷⁸ El uhdetü Ale’r – râvı: Doğrusu, yanlışı, rivayet edenin üzerine olsun!

⁷⁹ Reji: Türk tütünlerini işleme, paketleme ve satma hakkı İnhisarlar (Tekel) idaresine geçmeden önce, aynı haklara sahip olan yabancı şirket.

Sahne-i Âlemde yer yer göze çarpan tabii garipliklerden olarak, bir tiyatrodaki, oyun oynandığı sırada bir demet “menekşe” peydah olarak, koklayanların burnunu düşürdüğü haber veriliyor. Acaba ben de koklayayım mı dersiniz? Ne dersiniz?

“Veresiye içenler, iki defa sarhoş olurlar” hakikatine dayanarak, şöhretli ayyaşlardan Bekri Mustafa'nın bin bu kadar sene yaşaınış olduğunu Yeni Takvim yazıyor.

Bütün yeni şairlerin bir araya gelerek; kar yağdı, kar bastı, kar topu, karlı dağı ben aşım geldim, kar gibi beyaz, karfiçe, karlık, kartal, karga başlıkları ile manzumeler yazacağı duyulduğundan, Baba Yaver'in kar helvasından feragat ettiği söyleniyor.

Aşka dair...

Malum, aşk ve muhabbet su götürür şeylerden değildir. İnsan bir kere fitili aldı mı, idare kandili gibi sabahlara kadar yanar tutuşur. Hani, bekçinin biri bir eve girmiş; odada, sopası dizinde, muhabbete dalmış da kadının kocası gelir gelmez yüke tıklılmış. Bir esnemiş, bir daha esnemiş, dalar dalmaz rüyasında nöbetçi gelmiş. “Evde yangın var!” diye bağırarak bütün mahalleliyi ayağa kaldırmış, diye bir hikâye yok mu? İşte insan, o hikâyedeki bekçi gibi bangır bangır ünler. Fakat herkese, rüyada nöbetçi gelmez. Herkesin sevdası da bir olmaz. Kimisi, içinden yanar da belli etmez. Yalnız, aşkın can yakıcı alevini sevgilisine “ah!” şeklinde gösterir. Yahut, gözlerimle görüp neşelendiğim şöyle bir mektup ile anlatmaya çalışır:

“Sevgili Cananım,

Beni sönmez ateşlere yakan baştan çıkarıcı gözlerini görmeyeli, kalbim cehennem alevleriyle harap oldu. Yanıyorum. O günden beri yanıyorum. Hatırında mı?

O gece ben sana kömürlükte ilanaışk ederken, bekçi “Yangın vaar!” diye bağırmıştı da sen “Acaba nerede?” diye kulak verir

vermez, ellerini “sine-i sad pareme”⁸⁰götürerek yavaşça:

“Burada!” demiş idim. İşte, gönül evimde o gece başlayan ateş henüz sönmedi ve sönmeyecek de.

Bu nâr ile ben kabre girersem bilirim ki
Dûzah tutuşur şûle-i âh-ı elemimden⁸¹

Mektup hoş, değil mi? Lakin belaya bakın ki sevgili, bu mektubun içindeki şairane, yakıcı nükteleri ciddi zannederek bir “ah” çekerse evi, kömürlüğü ateşe verir korkusu ile biçareyi bir daha kabul etmemiş! Bence de sevgili haklıdır. Fakat ben o ateş gönüllüyü ele geçirirsem, matbaadaki özel hücreme hapsedeceğim. Çünkü, mangal bile yakılamadığı için, zemheri zürefası⁸² gibi tir tir titriyordum. O bana derdini yanar, ben de dinler ısınırım.

Ziyadece çakırkeyif olmayı âdet edinen zamane ayyaşlarından biri, geçen gecelerde düşe kalka evine giderken yolda sızacağını nasılsa kestirmiş; fakat ortalığın çamur olması dolayısıyla derdine bir çare bulmayı da kurarak genişçe halkalı bir evin kapısına kolunu geçirip ayakta uyumaya başlamış iken o aralık evin sahibi dışarıya çıkmak için kanadı hızla çeker. Hâlbuki kanat

⁸⁰ On dokuzuncu asrın tanınmış bestekârlarından Hacı Arif Bey (1831 – 1885)’in segâh makamındaki meşhur şarkısı.

⁸¹ Beyitin Anlamı: Ateş ile ben mezara girersem, ıstırap anımın alevinden cehennemden tutuşacağını biliyorum.

⁸² Zemheri zürefası: Önce varlıklı olup sonradan düşkünleşen kimselerden, yokluktan, karakış ortasında yazlık elbise giyenler. Zürefa; zarifin çoğulu.

içeri doğru bükülünce uyuyanın kolu acır, kendini kurtarmak için o da asılır. O açar, bu kapar. Uzun müddet devam eden bu çekişme, en sonra, sarhoşun çamurlar üzerinde “şükran secdesi”ne⁸³ kapanması, ev sahibinin de kol demirini kapı ardına tam süratle yerleştirmesi feryat figan sona erer.

Al tavanlı yüksek evde
Gelin mi oldun, gelin mi oldun?
Evvel sen benim idin,
Şimdi ellerin mi oldun?

manzumesinde vezin ve kafiye olmadığını iddia edenlerin:

Boynuma kabak takarım,
Hovardayı gözünden çakarım.
A dinga dinga din kabak
..... sevdiği kıza bak.

şarkısındaki kafiyelerin mukayyet⁸⁴ olduğuna karar verdiklerini Karşı⁸⁵ gazeteleri yazıyorlar.

Çok fazla içip durmaktan dilaltı⁸⁶ olan biri, geçen kandil

⁸³ Şükran secdesi: Namaz kılariken Allah’a şükürle, alnını yere koymak.

⁸⁴ Mukayyed kafiye: Birden fazla sessiz harfin benzeşmesiyle yapılan zengin (tunç) kafiye. A. Rasim burada, o zaman moda olan kafiye tartışmalarına katılıyor ve “Kafiye göz içindir.” diyen Yenilerle eğleniyor.

⁸⁵ Karşı: Haliç’in karşı kıyısına ve İstanbul cihetinin de karşısına düştüğü için, Beyoğlu hakkında kullanılırdı.

⁸⁶ Dilaltı (hastalığı): Fazla içki içmekten, dil altında bulunan iki bezenin şişmesi.

gecesi fitil gibi dolařmakta iken dūřup de řurük kellesinde kaldırım řiřekleri peyda olunca, zariflerden biri, ařađıdaki beyti okuyarak o kiřiye vermiřtir:

Kandil gūnū gōkkandil olup gezme sokakta;
Bayram gūnū meyhanede yat, kalma konakta.

Malumat:

“Pek iyi ama ramazanda ne yapsın?”

Mektupçu:

“Geçmiş gecelere mahsup ederek akşamdan ayılmaya gayret etsin.”

13

“Havadis-i belediyye” terkiibini kabul eder misiniz? Bu yeni tabir, âdeta, “havadis-i medeniyye” nevindendir. Birbirine pek ziyade yakındır. “Havadis-i medeniyye” sütunu altında bulunan fıkralar yeni icatlardan, ilme ve fenne dair mühim keşiflerden, sanayiye ait reformlardan ve düzenlemelerden ve buna benzer şeylerden bahsettiği gibi “Havadis-i belediyye” dahi yalnız bizim şehirde icat edilen şeylerden dem vuracaktır. Bu hafta içinde Havadis-i Belediyye’ye dair kulağıma gelen mühim haberleri, itibarlı Malumat gazetesine ulaştırıyorum.

Bakırköy’de oturmakta olduğum için, oranın belediye durumunu oldukça bilirim. Eski müdür, bin zahmet, bin sıkıntı çekerek, orada bir “bahçe” vücuda getirdi. Bahçede ağaçlar, çiçekler bitti; otlar, çimenler çıktı, “lâk” dedikleri bizim büyük havuzlardan bir tane yapıldı. Su verecek makinesi yerli yerine konuldu. Kadınlara, erkeklere mahsus yerler ayrıldı. En son, buraya bir kiracı bulmak meselesi çıktı. Kiracı bulundu. Onlarca “eksiltme kaimesi” denilen kâğıt çıkarıldı, karşılıklı imzalar atıldı. Fakat, bir mesele askıda kaldı:

Biraya izin verelim mi, vermeyelim mi? İki komşu:

“Hayır olmaz!” der. Zabıta:

“Bizce bir mâni yoktur.” diye cevap verir.

Bahçe, kahve ile işlemez. Tekrar belediyeye müracaat ediliyor. “Bir şeye benzetiriz!” cevabı veriliyor. Nasıl?

Kadıköy Belediyesi de Haydar Paşa Rıhtımı'nı doldurmak için, önüne gelen yere toprak yığmaktadır. Pekâlâ! Fakat yerler çok yufka olduğu için, geçen gün bağ arabalarından birine binmiş olan bir familya⁸⁷ halkı, arabanın dolan yerlerden birine batıp devrilmesi yüzünden, az çok hırpalanıp yaralandılar. Hanımlarla araba güç hâlle kurtuldu. Zannederim ki biraz dikkat, epeyce büyük kazaları savuşturur.

Sırası gelmişken, belediye dairelerine birer ricada bulunayım: Bizim arabacılarımızın hâlini kendileri bizden daha iyi bilirler. Bir kere daha tembih edilemez mi ki bu adamlar, iradenin dizginini her yerde beygirlerin çenelerine bırakmasınlar. Bahçekapı'dan Köprü'ye gitmek kadar, şehrimizde tehlike atlatacak bir yer daha düşünülemez. Ya, Köprü başında? Maazallah! Zaman oluyor ki halk, kaçacak yer diye, birbiri üzerine çıkıyor. Üstü başı temiz bir zat görmesinler, yirmi tane araba birdenbire hareket ederek bu işler için zaten dar olan o meydanı kaplıyorlar. Geçen gün, iki kadın ile üç yavru bunların arasında birbirini kaybettiler. Çocuklar, “Anne! Abla!” diye bağırsır. Kadınlar, “Kızım! Oğlum! Kardeşim!” diye haykırırlar. Fakat kim dinler! Sürücüler, yine; “Beyefendi! Küçük bey! Gözlüklü efendi! Paşa baba! Hanımefendi!” Küçükhanım! diye feryada devam ettiler. Kadınlar, çocuklar güç hâl ile kavuştular. Üç dakikada bir hasret ki tarif edilemez.

Hatırda mıdır? Şehri güzelleştirmek maksadıyla, arabacıların

⁸⁷ Familya: Aile anlamında olan bu Fransızca kelime, A. Mithad Efendi, A. Rasim ve çağdaşlarınca çok kullanılmıştır.

tek çeşit elbise giymeye mecbur edilecekleri söylendi idi. Bu fikir yerine getirilseydi ne kadar şık olurdu. Eğer buna himmet edilir ve kamçıların ipleri de küçültülürse, belediye adına gerçekten hizmet edilmiş olur.

Sıcaklar arttıkça serin yerler aramak, âdeta, tabii bir ihtiyaç hâline geliyor. İnsan, Boğaz'da yükseldikçe yükseliyor. Ben bile, kısa zaman için Göksu'yu bırakarak Sulara⁸⁸ doğru aktım. Büyükdere'de⁸⁹ biraz oturup karnımı doyurayım diyerek uzunca, bahçesi denize kadar uzanan bir lokantaya girdim. Sofrada alafranga, beyaz, kar gibi örtü. Takımlar temiz. Ortada bir liste.

Ben zaten deniz havasını bilirim. Beni her zaman acıktırır. Lüzumundan fazla masrafa sokar. Listeyi ele alır almaz içindekilerin her birinden birer tabak yemek istedim. Ne de güzel ne de ustalıkla yazılmış:

Piliç suyuna çorba, piliçli pilav, pırzola, tas kebabı, orman kebabı, şiş kebabı, dağ kebabı, Büyükdere kebabı, İzmir köftesi. Bunlar, etli yemekler. Gelelim sebzelere: patlıcan beğendi, patlıcan musakka, patlıcan oturtması, patlıcan silkmesi, patlıcan imambayıldı, patlıcan tavası, ayşekadın, barbunya, çalı fasulyeleri, bamya (etli), domates dolması, türlü (güveç ile).

Balıklar: barbunya (tavası), kefal (pilakisi). Yemişler: kavun, karpuz, şeftali, armut (akça). Şarap ve türlü peynirler...

Tamam! Her şey var. Fakat, hangisini yiyeyim? Çorba; hava sıcak. Tereyağlı pilav; sonra. Piliçli pilav; birdenbire tıkar. Piliç

⁸⁸ Sular: Büyükdere ve Sarıyer sirtlarında Çırçır Suyu. Hünkâr Suyu, Fıstık Suyu vb.

⁸⁹ Büyükdere: Boğaziçi'nin Rumeli yakasında uzak semtlerden biri.

kızartması; kupkuru. Piliç soğuğu; söğüşten ne çıkar? Piliç ekşilisi; kim bilir nasıl şey? Biftek; burada pişirmezler. Fileto;⁹⁰ insan Yani'de olup da yemeli. Pirzola; bizde de yapıyorlar. Tas kebabı; yemeden bıktım. Orman kebabı; burası yeri değil. Şiş kebabı; biraz durdum. Dağ kebabı; iştmediğim bir yemek. Büyükdere kebabı; şaşım. Patlıcan kebabı; şiş kebabından ne farkı var? Kuzu ciğeri; vakti geçti. Kuzu başı; işkembeci dükkânında mıyım? Kuzu fırında; şimdi tatsızdır. İzmir köftesi; hiç sevmem. Patlıcan beğendi; patlıcanı ez, üzerine tas kebabı koy, ver müşteriye! Yenmez. Patlıcan silkmesi; o da öyle. Patlıcan imambayıldı; zeytinyağlıdır. Patlıcan tavası; bir tanesi yenir. Ayşekadın, barbunya, çalı fasulyeleri; sebze dedik ya! Bamyaya (etli); sıvışık. Domates dolması; iyi pişiren olsa! Türlü; karmakarışık şeyden hoşlanmam. Barbunya; bu fena değil, hem alafrangada önceden balık yenir. Kefal pilakisi; şimdi hiç yenmez. Kavun; acaba topatan mı? Karpuz; soğuk mu? Şeftali; sulu mu? Armut; porsiyonu kaç? Şarap; yerlidir. Türlü peynirler; malum ya, kaşar, beyaz, gravyer, Felemenk.

Ben bu düşünce, bu tereddüt içinde iken cingöz bir garson:

“Efendim, ne buyuracaksınız?” dedi. Artık, “düşüneyim” olmaz. “Şiş kebabı.” dedim. Dedi ki:

“Yanına biraz fasulye koysun mu?”

“Peki, fakat önceden bir barbunya ver. Şarap getir. Yemiş de getir.” dedik. Emirlerim sırasıyla yerine getirildi.

Yemek yerken sordum:

⁹⁰ Fileto: Hayvanların sırt kemiklerinden alınma et.

“Buraya ne derler?”

“Pamuk Yani!”

Pamuk Yani mi? Dikkat ettim: Topuz gibi biri. Beyaz bıyıklı, karnı çenesinden ziyade ileriye fırlamış. Pekâlâ! Ağzımızı sildik. Borcumuzu sorduk. Herif pamuk değil, çelik imiş. otuz beş demesin mi... Zengin ahbablarımdan biri ile bazen böyle yerlere gelip de ben garsonun hesabını incelemeye kalkıştığım da:

“Dokunma. Buralarda hesap sormak ayıptır.” derdi. Keşke demez olaydı! Her sözü tutmam da bu zararlı öğüdü tutarım. Kuzu gibi iki mecdiyeyi verdim. Silik bir çeyreği cebe atarken, düşünüp de hazım kabiliyetim bozulmasın diye birdenbire dışarıya fırladım.

Daha kapıdan çıkar çıkmaz bir araba durdu. Benim “zengin ahbablardan” dediğim zat içinde. İçimden “Biraz önce gelseydin ne olurdu?” diye söylendim. İki taraftan, bir “Vaay!” dır gitti. Sordum:

“Nereye?”

“Bendler’e!⁹¹ Haydi, beraber gideceğiz.”

“Olur.”

Arabaya atladık. Daha ömrümde Bendler’e gitmemiştim. Bu ilk ziyaretten doğacak sevincin pek çok olacağını tahmin ediyordum. Her ne ise! Araba zıplar, biz zıplarız. Maltız Mahallesi’nden geçtik. Karakol’un önünden Büyükdere Çayırı’na girdik. İnce, pürüzlü bir zurna sesi, gürültülü bir davul bizi karşıladı. Eski tunç renginde iki Kıbtî, birden temenna

⁹¹ Bendler: Büyükdere’den gidilen ve Belgrad Ormanı yakınlarına düşen barajlar.

ederek arabaya yaklaştılar. Arkadaşım biraz şık, âdeta hoppaca olduğundan:

“Biraz dinleyelim.” dedi. Durduk. Zurnacı boğazının yan damarlarını şişirerek bir ‘medet!’ kopardı, yahey! Davul da basso tutuyor. Uřřak⁹² üstünden biraz gezinir gezinmez:

“Allının allısıyım ben.
Kara kızın ablasıyım ben!”

diye bir feryattır koptu. Meğer üç dört nazenin yüzlü, etrafımızı sarmışlar. Başlarında tabii çiçeklerle süslü örtüler, rengi atmış, önu yırtık mavi yeldirmeler, kırmızı renkte şalvarlı entariler, o kınalı parmaklar, rastıklı kaşlar, kar gibi dişler, sicim gibi örgülü perçemler. Arada bir göbek hoplaması -nasıl tarif edeyim?– bir nağme, bir cümbüş ki hakikaten çingenece. Hava değişti, yine hep bir ağızdan:

“Sevdiğim Bursalı, Bursalı
Bana gel her salı, her salı!”

türküüne girdiler. Arada bir mâni:

“Adam aman ne derde,
Ne belaya uğradı garip başım, ne derde
Ben onun kurbanıyım
Beni sevmez ne eder de?”

⁹² Uşşak: Türk musikisinde bir makam.

Ooh! Yahey! Yaşa! Yarım saat böylece dinlendikten sonra, yine yolumuza revan olduk. Sultan Suyu denilen yere geldik. Bir alay da orada koştuk. Zurna, klarnet, davul, çifte nağra,⁹³ laterna.⁹⁴ Bir çalgı topluluğu ki alaturkası da var, alafrangası da. Orada da birkaç hava dinledikten sonra, yine yollandık. “Kambur” deniyor, bir yere geldik. Burası sakin, gürültü yok. Karşımızda koca bir su terazisi; yapılış şey değil. Tam bir alçak gönüllülükle altından geçerek yürüdük.

Bendler, hakikaten Osmanlı medeniyeti eserlerinden örnek verecek heybetli tesislerden imiş. Hayret içinde kaldım. Çevrenin latifliği, o ormanların güzelliği, şairce düşünenler için epeyce sermaye verir. Ne çare ki zurna bizi orada da yakaladı.

Büyükdere piyasası pek güzel oluyor. Akşamın saat on ikisinde⁹⁵ başlayan bu gezinti, gecenin üçüne, hatta dördüne kadar sürerek gündüzün cayır cayır yanan ateşzedeler, gecenin kararsız tazeliğinden şöylece istifade ediyorlar. Çevrenin gözlere ve düşünceye bahşettiği tatlılık dolayısıyla, bu piyasaların parlaklığı çoğalıyor.

Fakat, gazinoda oturmak için epeyce yürek ister. Kendine güvenmeyen içeriye girmesin. Ne diyorlar, biliyor musunuz?

İnsan, Büyükdere’ye para yemeye gelirmiş. Doğru. Fakat

⁹³ Çifte-nağra: Birbirine bağlı iki küçük dümbelekten meydana gelen çalgı.

⁹⁴ Laterna: Kolu çevrilmek suretiyle çalınan müzik sandığı.

⁹⁵ On iki, burada ezan saatidir. Bu saat ölçümüne göre, güneşin batışında saat 12’yi, yani akşam ezan vaktini gösterir.

vapur parasına kadar soyulursa burası biraz endişe vermez mi?

Meşhur kemancımız Tatyos,⁹⁶ bu sene yine Çırçır'da⁹⁷ kemanını öttürüyor. Fasıllar yapıyor. Karakaş,⁹⁸ Kanuni Şemsi,⁹⁹ Tamburi Yuvakim¹⁰⁰ birleşmişler. Fakat geçen pazar günü gibi yağmur yağacak olursa tente altında oturmak hoş kaçmıyor. Ne var ki dinlenecek bir saz takımı varsa o da ancak bu takımdır. Çırçır sahibinin yüksek zevkini zaten işitmişiz: Derme çatma şeylere iltifat etmez.

Ne dersiniz? Tuzlu şeyler yiyip de sulara gitmek âdeti henüz kaybolmamış. Ben bile bir içgüdü ile, sardalya yiyip gitmeyeyim mi? İç bire, iç! İnsan kırabaya¹⁰¹ dönüyor. Bereket versin su durmuyor, akıyor. Yoksa ben de İstanbul'a davul gibi bir karınla dönecektim.

⁹⁶ Tatyos (1855-1913): Ermeni asıllı Türk bestecilerinin en büyüğü.

⁹⁷ Çırçır: Büyükdere yakınında bir kaynak suyu. Bu kaynak yakınındaki gazino, yazlık bahçe.

⁹⁸ Karakaş Avram: 1920'de ölen, Yahudi asıllı, meşhur fasıl hanendesi.

⁹⁹ Kanuni Şemsi (Tahminen: 1850 – 1922): Zamanının en tanınmış kanun çalıcısı.

¹⁰⁰ Tamburi Yuvakim: XIX. asır sonlarında iyi bir tambur çalıcı olarak tanınmıştır. Rum asıllıdır.

¹⁰¹ Kırba: Sakaların su taşıdıkları dar ağızlı, geniş karınlı, deriden kap, tulum.

(Âşık ile sevgili üstünedir)

– Facialı ve gayet yanık komedyâ —

Perde:	1
Fasıl:	2
Tablo:	3
Kanto: ¹⁰²	4
Bale:	5

Perde açıldığında alafranga bir yatak odası. Yan tarafta, bir mermer masa üzerinde lavmana.¹⁰³ Onun yanında örtülü, ayaklı, çekmeceye benzer bir şey. Sıkı sıkıya kapanmış pencereler. Tek, madenî, kabarık bir karyola, kanepa, iskemle, sandalye, koltuk, yastık. Geyik evini tasvir eden bir levha. Karpuz, üzüm, şeftalili bir levha daha. Yaz mehtabı. Hava sıcak. Âşık, ayakta terini siliyor. Sevgili, köşede oturmuş, gözlerini süzüyor. Konuşma Fransızca oluyor.

Sevgili:

“Siz beni seviyor musunuz?”

¹⁰² Kanto (İtalyanca: Şarkı): Türkçede, sahnede oyuncu kızların söyledikleri hafif şarkı.

¹⁰³ Lavmana (lavman): Lastik sıkaçlı yıkama aleti, tenkiye.

Âşık:

“Bütün kalbimle, madam.”

Sevgili:

“Ne vakitten beri seviyorsunuz?”

Âşık:

(Bir hayli düşündükten sonra) “İşte, o günden beri...”

“Oof! Hava da sıcak. Şu ceketimi çıkarır mısınız?”

“Başüstüne!” (Vişneçürüğü, üzeri siyah kaytan ile oymalı yakası sarımsı dantelalı, kısa ve dar kollu ceket çıkarılır. Ufak, düz bir gerdan ile bir karış yüz ölçümünde dekolte bir göğüs, yumuk iki omuz görünür.)

(Süzülerek) “Hâlâ seviyor musunuz?”

“Şüphe mi var, madam? Görmüyor musunuz? Neler çekiyorum...”

“Hava da pek ağır! Şu korsemın bağlarını çözer misiniz?”

“Başüstüne, madam!” (Çözer çözmez “puf” diye bir göğüs sedası, dümbelek bir karın şişkinliği.)

“Oh! Biraz genişledim.”

“Evet...”

“Benden evvel bir başkasını sevdiniz mi?”

“Kabil mi? İlk aşkı bu. Ben yalnız sizi sevdim, severim, seveceğim, seviyorum.”

“Teşekkür ederim. Fakat siz de sıkılıyorsunuz, ceketinizi çıkarın.”

“Başüstüne, madam!”

“Yanıma oturamaz mısınız? Fakat, bu hararet ne olacak! Jüpon

bile sıkıntı veriyor. Çıkarmaz mısınız?”

(Beyaz dantelalı diğerk bir şey daha çıkarır.)

“Ama siz de terliyorsunuz. Yeleğınızı çıkarın, boyun bağınızı çözün.”

“Peki, başüstüne madam!”

“Aşk hakkında fikriniz nedir?”

“Sizden başka fikrim yoktur. Yanıyorum.”

“Bari gömleğınızı de çıkarın. (İnce ten fanilas, aralığında bir iki göğüs kılı perçemi) Ah! Madam...”

“Söyleyin mösyö...”

...

“Fakat iskarpinlerim de...”

“Çıkarayım...”

“Zahmet ama çoraplarımı da çıkarmaz mısınız?”

“Başüstüne!”

“Ya siz pantolonunuzu neden çıkarmıyorsunuz?”

“Aman! Ne kadar esniyorum...”

“Karyolanıza yatsanız ya...”

(“Güm” diye bir ses. Madam yatakta, mösyö ayakta.)

“Sizin uykunuz gelmedi mi?”

“Uyuyalım mı, madam?”

“Elbette!”

(“Güm” diye ikinci bir ses daha. Ah! Ooh! Oof!)

Âşık, kendi kendine:

“Başımda bir ağırlık var. Evet, evet; uyumalıyım. Çaresiz uyumalıyım.”

(Derin, dik sesli bir esneme. Gözlere su hücumu. Çene ayrılmaları. Ufaktan nefes. Gözlerde alajapone¹⁰⁴ bir uzanış. Bir esneme daha, bir daha. Kalın, haykırtılı bir esneme daha. Peşinden bir horultu, burun ısıkları, bir iki ağız şapırtısı. Tek tük lafımsı sedalar... horultu)

“Bu mösyö mutlaka ahmaktır... Mutlaka, benimle eğleniyor. Benim gibi kadınla eğlenmek ha!”

(“Güm” diye üçüncü bir ses daha. Mösyö karyoladan aşağıya. “Aman” sesleri, çırpınma. Apartmanda telaş belirtileri. “Ne var?” sedaları. Anahtar şakırtıları. Mösyöde telaş. Yere düşmüş. Yerde, akşamdan kalma kadeh varmış. Ayağına çarparak kırılmış, kesmiş. Kan akıyor. Basamayıp sekiyor. Kapıdan “tık tık!” darbeleri. “Açın!” diye bağırıtı. “Bu ne rezalettir...” sözleri. Meğer sürahi de devrilmiş, aşağı odaya akmış.)

¹⁰⁴ Alajapone: Japon tarzı, biçimi.

16

Cenabıhak mübarek oruç ayını kadın ve erkek bütün inananlara uğurlu kılsın, âmin!

Tebriklerimi şu biçimde arz eyleyişimden maksadımın ne kadar samimi olduğunu elbette hissetmişsinizdir. Gerçi pek çok söylenmiştir. Fakat gönüller, içine doğanı doğru ifade etmek için başka bir deyiş bulmaya lüzum görmez değil mi? Esasa gelelim:

*Elde işkembe fener, arkada zenbîl-i sahur
Gece faslında şikem – hârelerindir meydân*¹⁰⁵

berceste¹⁰⁶ beytinin unutulmaz şöhretli nâzımı olan merhum Sabit¹⁰⁷ şimdiki İstanbul şehrinin aydınlatma şirketini ve zenbil modasının geçmiş bulunduğunu görmüş olsaydı, ilk mısrası ne türlü bir edebî kılığa sokardı? Bunu halledene, ben kulunuz tarafından büyücek bir aferin verilecektir. İşte biz, şair ve edipleri yine merhumun:

Yevm-i şek niyyetine şîre sıkarken yârân

¹⁰⁵ Bu beyit ve aşağıdaki beyit Sabit'in "Kaside-i Ramazaniyye"sinden alınmıştır. Orta oyununda Kavuklu'nun ardı sıra gelen Aptal Oğlan'ı hatırlatan bu beytin anlamı şudur: "Gece faslında oyun meydanı, elinde işkembe biçimi fener ve sırtında sahur zen-biliyle dolaşan, midesine düşkün kimselerdir."

¹⁰⁶ Berceste: Bir gazel veya kasidenin en güzel, en seçkin mısra veya beyti.

¹⁰⁷ Sabit: (1650-1712) 17. yüzyılın ünlü divan şairlerindedir.

seçkin matlasının¹⁰⁹ anlattığı “sıkboğaz etmek” birleşik mastarı ile şöyle bir zamanda sıkboğaz ederiz. Er olan, meydana çıksın! İkinci mısraya gelince orasını Baba Yaver’imiz halletsin.

Oruç hâli bu ya! Vakit geçirmek lazım. Elde, yerlere sürünür kuka¹¹⁰ tespih; belde, açlığı gidermeye yarar düşüncesiyle, bir yün kuşak; dilde, harareti önlemek ümidiyle, şapırtı; belki öte beri görürüm, hevesiyle gözde gözlük; omuz ileri, sırt geri; bir seker, bir oyalanır; gözler süzük, surat uçuk, dudaklar asabi titreyişlerle titrek, “yılbaşı, yevm-i şek” diye akşamdan fazlaca kaçmış olduğu için vücudun bütün bölgeleri, kısımları, oyukları ve adaleleri uçar gibi gezinirken hatırıma yine bizim gazeteler geldi. Aman, efendim! Gül bre, gül! Ne latif şeyler! Bunlar da tonton! O ne tuhaf isimler! Neler, ne makaleler! Hele, ilan kısmına bakın! Bizim Mösyö Baldo’nun, kuvvet vermek için, ispiertosuz halis İngiliz kınakınasını derhâl görürsünüz. Bel ağrılarına şifa imiş. Biraz daha ileriye gidin. Yine onun balık yağı. İnsanı semirtir imiş. Rica ederim, biraz daha göz gezdirin:

“Meraklılar”^a (zevk sahibi, meraklı olanlara) mahsus terzi

¹⁰⁸ Yevm-i Şek: Eskiden ayların, özellikle ramazan ayının başlangıcı hilale bakılarak tespit edilirdi. Hilalin görülemeyişi dolayısıyla ramazan başlangıcı ispat edilemeyen güne yevm-i şek (şüphe günü) denirdi. Buna göre beytin anlamı: “Dostlar, belki yevm-i şektir, diyerek üzüm suyu sıkarken (içki hazırlığı yaparken) ramazan ayı su – başısı (polisi) gelip onları sıkboğaz etti. (İçki keyfinden alıkoydu)

¹⁰⁹ Matla: Bir gazel veya kasidenin ilk beyti.

¹¹⁰ Kuka: Tespih ve ağızlık yapımında kullanılan, açık kahverengi, sert bir ağaç.

mağazası (hastane olması ihtimali de var) nefes darlığına ve göğüs nezlesine karşı ilaç (Tramvay Şirketi'nin dikkatini çekeriz), altı ayda Fransızca öğreten bir şöhretli üstat. Frengi, belsoğukluğu, tuzlu balgam,¹¹¹ mayasıla¹¹² bakan bir hanım. Köşeye sıkışmış bir şakalı fıkralar bölümü. Geçen yazdan kalma, galiba hanımeliinden yapılmış bir solgun demet. Akşam ezanının on ikide okunur olduğunu gösteren günlük ramazan takvimi (imsakiye). “İcmal-i Melaib” başlığı altında, Suriye'den gelme bir oyuncu. Yine Portakalis'in şurubu. “Hayret!” başlıklı bir saç boyası. Mihyoti'nin konyağı. İki fikir üzerine makbuldür diye, Rumcadan Fransızcaya, Fransızcadan Ermeniceye, Ermeniceden yine Rumcaya, Rumcadan bir daha Fransızcaya tercüme edildikten sonra, tatlı söyleyişli Osmanlı diline geçirilen bir şey. Yeni Cami ayarı ile¹¹³ hareket eden İdare-i Mahsusa vapurları. İki gözüm Osmanlı Bankası'nın yüzde beş faizli ilanını. Midenin bütün hastalıkların kaynağı olduğunu insanlığın hakikati aramakla meşgul olduğu zamanlarda anladığımı bildiren lezzetteki nefislik... Adlı, sanlı, şanlı bir tebliğ varakası. Damla¹¹⁴ tedavisine mahsus bir oluk

¹¹¹ Tuzlu – balgam: Cerahatli bir cins egzama.

¹¹² Mayasıl: Deride kaşınma, sulanma, kabuklanma; egzama.

¹¹³ Eskiden, vakti halka doğru olarak bildirmek maksadı ile, bilhassa büyük camilere bitişik küçük binalara iyi işleyen saatler konulur ve bu saatler de devamlı bir bakım ve kontrol altında bulundurulurdu. Halk, “muvakkit – hane” denilen bu binalardaki saatlere bakarak saatini ayar ederdi. Yeni Cami'in bitişigindeki muvakkit – hane, o zamanların en tanınmış olanı idi.

¹¹⁴ Damla (Goutte): Ayakların oynak yerlerinde ve daha çok parmaklarında ağrı

bulduğunu haber veren müjdeliler de görürsünüz. Oh! Ey, kahkaha! Neredesin?

Bırakın o sahifeyi, geçin günün mühim bahislerine:

“Servet” te¹¹⁵ Şehzadebaşı, Fatih, Haliç, Aksaray, Fındıklı muhabirleri gırtlak gırtlığa gelmiş, saracak adam arıyorlar. “İkdam”¹¹⁶ Birinci Belediye Dairesi aleyhine niye yazmış diye bir makale. Biri: “Kaldırımlar bozuk.”, öteki: “Sağlam”, beriki: “Henüz tamirden çıkmış.”, daha öteki: “Hiç kaldırım yok.” diyor. Efendinin bülbülü, “La Muse Ottomane” (La Müz Otoman) diye bir mağaza. Edebiyyat-ı Cedide¹¹⁷ hakkında edebî devirlerimizden yapılmış, kendiliğinden işler bir özetleme. Boğaziçi’nde Hülya mevkisinde bir temaşa. Hacı Reşid-i Binevâ’nın¹¹⁸

yapan bir hastalık. “Nekris” de denir.

¹¹⁵ Servet: 1890 yılında çıkan bir akşam gazetesi. Servet-i Fünun, bu gazetenin haftalık sayısı olarak 1891’de yayımlanmaya başlamıştır.

¹¹⁶ İkdam: 1894’te, Ahmet Cevdet’in çıkarmaya başladığı bir gazete. 1908’den sonra da çıkmaya devam eden İkdam, Türk basınında yer etmiş önemli gazetelerden biridir.

¹¹⁷ Edebiyyat-ı Cedide: Yeni Edebiyat anlamında olan bu terkip, sonradan Servet-i Fünuncuların sıfatı olmuştur.

¹¹⁸ Hacı Reşid: Şehzadebaşı’nda tanınmış bir çayhanesi olan Hacı Reşid, devrin meşhurlarındandır. Çayhanesi, edebiyatçıların toplantı yeri olan Hacı Reşid, Şehir Mektupları’nda hep “Bi-nevâ,” (çaresiz, yoksul) sıfatıyla geçmektedir.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.